

ONTBOSSING IN VLAANDEREN

ONZE BOSSEN OP WANDEL

Laure De Vroey
Bert De Somviele
Eva Forceville
Floris Meert

GREENPEACE

@bosplus

@greenpeace_be

INHOUDSTAFEL

Terminologie	3
INLEIDING	4
Bos in Vlaanderen	5
Sluipmoord	5
Belang van bos	6
Bosbescherming	6
Mist over het Vlaams bosareaal	8
Winnen of verliezen we bos?	9
Methode	10
Gebruikte data	10
Cartografische analyses op basis van de Boswijzers	10
HET BOS OP WANDEL	12
Geografische verschuivingen	13
West Oost	13
Oost West	13
Bestaand bos best	16
Verschuivingen tussen bestemmingen	17
Van 'zonevreemd' naar 'ruimtelijk bedreigd'	18
Ligging en evoluties	18
Stadsvlucht	21
DWEILEN MET DE KRAAN OPEN	23
Bosbarometer blijft op storm	24
Onzichtbare ontbossing	25
Boscompensatie: een zwaktebod	26
Bosbalans	28
(Onvoldoende) meten is (onvoldoende) weten	29
WAARDEVOL BOS IS WEERLOOS	30
Meest Kwetsbare Waardevolle bossen	31
Verlies van oud bos	32
Versnippering	33
Verlies van koolstofvoorraden	34
SAMEN TEGEN ONTBOSSING	35
Bosbescherming en ruimtelijk beleid: waarom een falende bouwshift geen optie is	37
TIEN PUNTEN VOOR EEN BETER BOSBEHOUD	40
Bibliografie	43

TERMINOLOGIE

Agentschap voor Natuur en Bos (ANB): Agentschap van de Vlaamse overheid dat instaat voor het behoud, de bescherming en de ontwikkeling van natuurgebieden, bossen en parken in Vlaanderen.

Bos: Artikel 3 van het Bosdecreet definieert het begrip 'bos' in Vlaanderen als "grondoppervlakten waarvan de bomen en de houtachtige struikvegetaties het belangrijkste bestanddeel uitmaken, waartoe een eigen fauna en flora behoren en die één of meer functies vervullen". Verder worden sommige grondoppervlaktes die niet geheel onder deze algemene definitie vallen toch gelijkgesteld aan bos, waardoor het Bosdecreet ook hier van toepassing is. Anderzijds worden een aantal met bomen bezette oppervlaktes expliciet uitgesloten van het toepassingsgebied van het Bosdecreet.

Bosbalans: Het evenwicht tussen (geregistreerde) ontbossingen en de daaruit volgende compenserende bebossingen.

Bosbarometer: Een overzicht van relevante cijfers rond de Vlaamse ontbossing, boscompensatie, bosuitbreiding en bosbalans, uitgebracht door BOS+.

Bosbehoudsbijdrage: Een eenheidsprijs die ontbossers moeten betalen voor een verplichte boscompensatie. Deze wordt vermenigvuldigd met een boscompensatiefactor die afhangt van de natuurwaarde van het bos in kwestie.

Boscompensatie / Boscompensatie in natura: Om het Vlaams bosareaal in evenwicht te houden, moet ontbossing doorgaans gecompenseerd worden. Dat kan door elders bomen aan te planten of met een financiële bosbehoudsbijdrage. Dat geld wordt ingezet om nieuw bos te realiseren. Compensaties in natura houden in dat de ontbosser zelf of via een samenwerking met derden een herbebossing op een andere locatie realiseert. Deze moet voldoen aan een minimale oppervlakte en een aantal voorwaarden bij het aanplantingsplan, maar de locatie en kostprijs worden door de uitvoerder zelf bepaald.

Bosindex: Verhouding tussen de bosoppervlakte en de totale oppervlakte van een bepaald gebied.

Boswijzer: Een gebiedsdekkende, digitale kaartlaag die gegenereerd wordt op basis van luchtbeelden en via een automatisch proces alle aaneengesloten hooggroen karteert dat voldoet aan een aantal criteria en daardoor met enige waarschijnlijkheid onder de definitie van bos valt. Daarmee laat de Boswijzer monitoring van onze bossen en aaneengesloten hooggroen toe, en de detectie van grote ruimtelijke trends. Belangrijk is echter dat deze kaarten uitsluitend gebaseerd zijn op kroonbedekking (*land cover*) en geen rekening houden met landgebruik (*land use*). Ze zijn daarom ook uitdrukkelijk niet geschikt voor het bepalen van een officiële bosoppervlakte.

Ferrarisbos: Bos dat al voorkomt op de Ferrariskaarten. De Ferrariskaarten werden opgemaakt tussen 1771 en 1778, en gelden als de eerste betrouwbare, gedetailleerde en gebiedsdekkende kartering van bos in Vlaanderen.

Hooggroen / Aaneengesloten hooggroen: Onder hooggroen verstaan we zowel hoogstammige bomen als bossen. (Bos en) aaneengesloten hooggroen verwijst in dit rapport naar de gekarteerde hooggroenzones op de Boswijzers, en voldoet dus aan de karteringscriteria: groen hoger dan 3 meter met

- een oppervlakte van minstens 0,5 ha;
- een lengte/breedteverhouding van minstens 2,5;
- een sluitingsgraad van de boomkronen van minstens 50%.

Meest Kwetsbare Waardevolle bossen (MKWB): In 2014 keurde de Vlaamse Regering een plan van aanpak goed ter bescherming en afbakening van de meest kwetsbare waardevolle bossen. Daaronder werd begrepen: ruimtelijk bedreigde bossen (niet gelegen in een gebied bestemd voor natuur-, bos- of parkontwikkeling) met een belangrijke ecologische en landschappelijke waarde. In de jaren daarop werden deze meest kwetsbare waardevolle bossen, zoals omschreven in het Bosdecreet, gekarteerd op basis van een multicriteria-analyse met volgende criteria: oppervlakte; biologische waarde; historiek van het bos; ligging ten opzichte van ruimtelijke structuren inzake bos en natuur; weging ten opzichte van de basiskaart van de inventaris van potentieel waardevolle bossen in Vlaanderen, uitgevoerd door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. Bossen waarvoor beleidsmatig reeds een andere invulling werd beslist vóór 18 december 2015, werden hierbij uitgesloten.

Ruimtebeslag: Het aandeel van de ruimte die we innemen voor huisvesting, industriële en commerciële activiteiten, transport en recreatie. Ook serres, parken en tuinen vallen hieronder.

Ruimteboekhouding: De begroting van de ruimte, die in de tweede herziening van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen werd opgenomen, legt kwantitatieve streefcijfers vast voor toe- en afnames van de oppervlakten van de verschillende bestemmingscategorieën. De ruimteboekhouding is het monitoringsinstrument waarmee de opvolging van streefcijfers met betrekking tot bestemmingscategorieën berekend wordt. Het gaat om een monitoring van gepland landgebruik, die bijgevolg geen informatie geeft over het feitelijk ruimtegebruik.

Ruimtelijk bedreigde bossen: Bossen die op het gewestplan niet groen waren ingekleurd of in latere ruimtelijke processen nog geen groene bestemming (natuurgebied, buffergebied, parkgebied of bosgebied) gekregen hebben. Deze bossen worden ook zonevreemd genoemd, maar aangezien die term suggereert dat bossen in andere bestemmingen geen wezenlijk deel kunnen uitmaken van de invulling van die bestemming, wordt de voorkeur gegeven aan het begrip 'ruimtelijk bedreigd'.

Turnover / jaarlijkse turnover: Verhouding tussen de (jaarlijkse) brutoverliezen en het initieel areaal, of een maat voor de snelheid waarmee bestaand bos en (aaneengesloten) hooggroen verloren gaat.

Vervangingsratio: Het aandeel van de brutoverliezen (de turnover) dat gecompenseerd wordt binnen een bepaald gebied.

Vlaamse Bosinventaris: Een statistisch solide methode die toelaat om de oppervlakte en toestand van onze bossen te bepalen op basis van een uitgebreid raster van meetpunten en over een langere periode gespreide terreinbezoeken. De eerste bosinventaris werd gepubliceerd voor de periode 1997 tot 1999, een tweede editie voor 2009 tot 2018. De Vlaamse Bosinventaris heeft daarmee het nadeel erg arbeids- en tijdsintensief te zijn, maar geeft wel een betrouwbare inschatting van het bosareaal - zij het met een belangrijke foutenmarge van 5.000 hectare.

Zonevreemde bossen: Zie 'Ruimtelijk bedreigde bossen'.

INLEIDING

Wetenschappers waarschuwen dat de schaarse natuur die Vlaanderen vandaag nog rest, lang niet in staat is om alle ecosysteemdiensten te vervullen die we als maatschappij van haar verlangen.

Bos in Vlaanderen

Vlaanderen is één van de meest bosarme regio's van Europa. Amper 10,3% van Vlaanderen is bebost¹. Dat is te weinig om ons te wapenen tegen de vele ecologische en maatschappelijke uitdagingen die op ons afkomen. Het belang van bossen en bomen raakte de laatste jaren gelukkig wel hoger op de publieke en politieke agenda. Door een aangepast en meer natuurgericht beheer ging de kwaliteit van onze bossen erop vooruit. De Vlaamse Bosinventaris, die al twee decennia de staat van onze bossen opmeet, toont daarvan de eerste positieve resultaten op het terrein. Bos in Vlaanderen werd gemengder wat betreft soorten en leeftijd, terwijl ook het aandeel inheemse boomsoorten toenam. Ook de structuurdiversiteit en het volume dood hout in onze bossen steeg, wat gunstig is voor de biodiversiteit en de bossen ook robuuster maakt tegen klimaatverandering². Nochtans blijft de vitaliteit van onze Vlaamse bossen een aandachtspunt: het meest recente onderzoek geeft aan dat de bosvitaliteit in de Vlaamse bossen daalt, onder meer door de impact van klimaatverandering (hitte, droogte, zware stormen), de stikstofcrisis, ziekten, ...

Ook wat netto bosuitbreiding betreft, werden recent ambitieuze doelen gesteld. Tegen 2024 wil de Vlaamse regering 4.000 hectare nieuw bos in Vlaanderen, en 10.000 tegen 2030. Hoewel deze ambitie toe te juichen valt, loopt de uitvoering bijzonder stroef. Ondanks stevige inspanningen van overheden, burgers en middenveld, komen we niet op kruissnelheid voor het behalen van de beloofde doelen. Hét struikelblok daarbij is de moeizame zoektocht naar grond. In het dichtbevolkte Vlaanderen lopen plannen voor bosuitbreiding vast op concurrentie met andere vormen van landgebruik: bouwprojecten, infrastructuur, landbouw, andere vormen van natuur, en ... compensatiebos. Want terwijl er langs de ene kant hard gewerkt wordt aan meer en beter bos, worden veel van die inspanningen tegelijkertijd tenietgedaan door de aanhoudende kap van bestaande bossen.

Hoewel een ontbossingsverbod met zoveel woorden in het Bosdecreet staat, wordt er dankzij een resem uitzonderingsmaatregelen op dat verbod vandaag nog altijd zeer frequent ontbost. De Vlaamse regelgeving legt dan wel een compensatieplicht op, maar daarmee hou je theoretisch gezien ten hoogste de bosbalans³ in evenwicht. In de praktijk loopt de boscompensatie al vele jaren achter op de vele ontbossingen. Bovendien zetten die compensatiebossen ook een

rem op de nettobosuitbreiding. Het is duidelijk: om plaats te maken voor bos moeten er sowieso keuzes gemaakt worden, maar hoe meer hectare je inzet voor compensatiebos, hoe minder je er overhoudt voor bijkomend bos. En hoe verder de bosuitbreidingsdoelstellingen buiten bereik blijven.

Sluipmoord

Een sluitende bosbescherming is een basisvoorwaarde voor een toekomstgericht bosbeleid. Als we niet bewaren wat we hebben, ondermijnen we onze inspanningen voor een groter, kwalitatiever en meer veerkrachtig bosareaal. Toch blijven we in Vlaanderen dag na dag onze schaarse bossen vernietigen. Cijfers die BOS+ jaarlijks opvraagt bij het Agentschap voor Natuur en Bos tonen dat sinds de eeuwwisseling in Vlaanderen al ruim 5.000 hectare bos gekapt werd mét ontbossingsvergunning⁴. Dat is een gemiddelde van 0,6 à 0,7 hectare - een flink voetbalveld(!) - per dag. Zo werd de voorbije 20 jaar maar liefst 3,5% van het totale bosareaal vernietigd met vergunning⁵. In dit rapport tonen we bovendien aan dat die 5.000 hectare slechts een deel is van de bossen en bomen die in werkelijkheid gekapt worden. Want daarbovenop verdwijnen jaarlijks honderden hectare bos en hooggroen op illegale wijze, vrijgesteld van een vergunning (ontbossing van jong bos in landbouwgebied of voor de realisatie van andere Europese natuurdoelen in een goedgekeurd natuurbeheerplan), of met een omgevingsvergunning voor de kap van individuele bomen. Dit rapport zal aantonen dat het totale verlies aan bossen en hooggroen (de zogenaamde 'turnover') nog heel wat hoger ligt.

We mogen dan ook spreken van een echte 'sluipmoord' op het bosareaal, dat stukje per stukje en dossier per dossier verder wordt opgepeuzeld. Natuur- en milieuorganisaties als BOS+ en Greenpeace zien die onophoudelijke stroom aan ontbossingen en bedreigde bossen gereflecteerd in de noodkreten van bezorgde burgers die strijden voor het behoud van bos en groen in hun buurt, en leveren steun waar ze kunnen. Af en toe haalt zo een ontbossingsdossier het publieke debat en ontstaat een tegenbeweging die de handschoen opneemt om het bedreigde bos te redden. De jongste jaren zien we bovendien een positieve kentering waarbij lokale actiegroepen en/of natuurverenigingen er vaker in slagen het pleit voor bosbehoud te winnen. Helaas, echter, moeten we steeds opnieuw dezelfde strijd voeren en beschikken we ook niet over de middelen om elk dossier actief op te nemen. Voor elk Sterrebos, Essersbos of Lappersfort, waarvoor mensen op de barricaden gaan staan, zijn er dus vele

1 Agentschap voor Natuur en Bos (z.d.). *Bosinventaris*. Zie [Bosinventaris | Agentschap voor Natuur en Bos](#)

2 Agentschap voor Natuur en Bos (z.d.). *Bosinventaris*. Zie [Bosinventaris | Agentschap voor Natuur en Bos](#)

3 Het evenwicht tussen (geregistreerde) ontbossingen en de daaruit volgende compenserende bebossingen.

4 Cijfers voor 2001 t.e.m. 2021, opgevraagd bij het Agentschap voor Natuur en Bos in het kader van de 'Bosbarometer'.

5 Brutoverlies ten opzichte van bosoppervlakte volgens de Bosreferentielaag (2000).

tientallen ontbossingsdossiers die onder de radar van pers en publiek blijven, en waarvoor niemand in de bres springt. Dáár gebeurt de sluipmoord op ons bosareaal.

Belang van bos

Bossen en bomen zijn in onze dichtbevolkte regio nochtans van groot belang. Ze zijn één van de sterkste buffers tegen een snel opwarmend klimaat, en de verstoorde waterbalans die daarmee gepaard gaat. Ondanks onze noordelijke ligging en hoge neerslagcijfers heeft Vlaanderen van alle OESO-regio's bijna de laagste waterbeschikbaarheid per persoon⁶ - een gevolg van ons slecht waterbeheer. Tegelijk zijn we erg kwetsbaar voor wateroverlast door zeespiegelstijgingen en piekneerslagen, en dreigen die ons in de nabije toekomst enorme schade te berokkenen⁷. Ook steeds vaker terugkerende hittegolven zullen onze dichtbebouwde en sterk verharde steden en woongebieden hard treffen. Nu al eisen zomers met lange periodes van droogte en hitte - zoals die van 2003 en 2022 - ook in België duizenden bijkomende doden. Zonder bijkomende adaptatiemaatregelen zal de mortaliteit ten gevolge van hittestress tegen 2070 naar verwachting met een factor 50 toenemen⁸! Een robuust netwerk van bomen, bossen en gezonde ecosystemen zal broodnodig zijn om die extreme weereffecten op te vangen, met grote bos- en natuurgehelen maar ook kleinere bosfragmenten die verhoudingsgewijs zeer succesvol blijken in het opslaan van koolstof⁹. Intussen zitten we ook midden in een biodiversiteitscrisis en spreken we wereldwijd over een 'zesde uitstervingsgolf van soorten'. Ook in Vlaanderen staat de biodiversiteit sterk onder druk, en blijven bossen een onmisbare *safe haven* voor tal van dieren en planten.

Wetenschappers waarschuwen dat de schaarse natuur die Vlaanderen vandaag nog rest, lang niet in staat is om alle ecosysteemdiensten te vervullen die we als maatschappij van haar verlangen. Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek toonde in haar Natuurrapport van 2014 al aan dat de toestand voor 15 van de 16 onderzochte ecosysteemdiensten zorgwekkend is, en dat de maatschappelijke vraag ernaar groter is dan het aanbod¹⁰. Denk dan aan de productie van voedsel en hout, bodemvruchtbaarheid, bescherming tegen overstromingsrisico's, etc.

Vlaanderen kent al eeuwenlang een lage bosindex, maar de regio is in die tijd wel sterk geëvolueerd. Vóór de grote verstedelijkingsgolf die zich de voorbije eeuw voltrok, beschikte onze regio nog over een buitengebied die naam waardig, met een veel hogere natuur- en milieukwaliteit: het was stevig dooraderd met kleine landschapselementen die zorgden voor de noodzakelijke ecologische verbindingen tussen grotere natuurgebieden. Maar ook: er waren veel minder Vlamingen dan vandaag. Dat het evenwicht tussen vraag en aanbod zoek is, werd plots pijnlijk zichtbaar tijdens de verschillende lockdowns in de coronacrisis. Vlamingen zochten massaal onze bossen en natuurgebieden op, die op sommige dagen zwaar te lijden kregen onder die recreatiedruk. Terwijl toegang tot natuur voor velen net in deze tijden cruciaal was, en het wetenschappelijk onderzoek over de grote welzijnsvoordelen van bos en natuur nog elke dag groeit.

Bosbescherming

Terwijl burgers aan de alarmbel trokken, deden overheden de voorbije decennia bitter weinig om de ontbossingstrein te stoppen. Nochtans stond en staat een betere bosbescherming al decennialang als prioritaire doelstelling vermeld in diverse regeerakkoorden en andere relevante beleidsverklaringen. Deze engagementen hier allemaal oplist zou te ver leiden, maar de basisbelofte vinden we terug in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV), nog steeds hét referentiedocument voor ruimtelijk beleid in Vlaanderen. Dat stelde al in 1997 uitdrukkelijk: *'Met betrekking tot de bosstructuur, als deel van de natuurlijke structuur, zijn het versterken van de multifunctionaliteit van bos, het tegengaan van de versnippering van bestaande bossen (en dus het verlies aan biodiversiteit), het verkrijgen van een hogere bebossingsindex en het voorzien van nieuwe bossen in bosarme streken de belangrijkste doelstellingen. Daarom is het noodzakelijk alle bestaande bossen te beschermen en bosuitbreiding te realiseren'*.¹¹ Duidelijker kan je het moeilijk verwoorden. Meer dan 25 jaar later, echter, zijn duizenden hectare van die bossen onherroepelijk verdwenen. Bovendien werd niet eens de helft hiervan ook effectief gecompenseerd door de aanleg van nieuwe bossen elders. En voor ruim 30% van onze bossen is de beoogde bescherming via een herbestemming nog niet gerealiseerd.

6 Cijfers van het World Resources Institute, zie ook [Wat betekenen de steeds drogere zomers voor ons drinkwater? 'Aan de Maas is het stilaan alle hens aan dek'](#) ([demorgen.be](#))

7 Volgens een recente studie van Cross Dependency Initiative (XDI), een onafhankelijk onderzoeksbureau voor klimaatgerelateerde risico-analyses, moet Vlaanderen zich (na Nedersachsen) het meest zorgen maken wat betreft de te verwachten klimaatschade aan de bebouwde omgeving. Zie [XDI Benchmark - Independent Climate Risk Analysis](#)

8 Xu, C., et al. (2019). Zie [Future of the human climate niche](#) | PNAS

9 Zie [Het grote belang van kleine bossen](#) | Durf Denken

10 Enkel voor de ecosysteemdienst bestuiving werd er een evenwicht vastgesteld. Zie ook [Natuurrapport 2014. Toestand en trend van ecosystemen en ecosysteemdiensten in Vlaanderen](#) | [Vlaanderen.be](#)

11 Vlaamse Overheid (1997). *Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen*. Zie [Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen](#) | [Departement Omgeving - Vlaamse overheid](#)

Het laatste noemenswaardige initiatief voor een decretale bosbescherming dateert van 2017, met de mislukte poging onder toenmalig minister van omgeving Joke Schauvliege om zo'n 12.000 hectare waardevolle maar ruimtelijk bedreigde bossen te beschermen via de opmaak van een 'boskaart'. Het idee was goed, de uitvoering dramatisch. Van de oorspronkelijke karteringsoefening die op basis van een gedegen studie en objectieve criteria zowat 20.000 hectare te beschermen bossen geïdentificeerd had, bleef enkele jaren en héél veel filteroperaties later weinig over. De uiteindelijke, zwaar gecontesteerde boskaart werd dan ook snel van tafel geveegd, en met de kaart zou ook de hoop op een degelijke bescherming van onze zonevreemde (of ruimtelijk bedreigde) bossen naar de prullenbak verwezen worden. Lokale besturen blijven intussen vlot vergunningen voor ontbossingen toekennen: voor de bouw van woningen, uitbreidingsmogelijkheden voor bedrijven en industrie, ontginningen of infrastructuur.

Nochtans lezen we ook in het huidige Vlaams regeerakkoord de belofte om 'bestaande waardevolle bossen maximaal te vrijwaren'. Tot dusver blijft het echter wachten op een decretale invulling daarvan. Recent werden enkele goede initiatieven genomen, maar die pakken nog niet de kern van het probleem aan. Zo stellen we vast dat de richtlijnen waarop ANB zich baseert bij de advisering van ontbossingsaanvragen een stuk strenger zijn geworden onder de lopende legislatuur. Alleen: doordat deze meer kritische aanpak niet decretaal verankerd is, kan deze beleidsactie ook snel weer teruggedraaid worden.

Daarnaast werd in de zomer van 2022 het zogenaamde 'Bosuitbreidingsdecreet' aangenomen, dat naast het stimuleren van bijkomend bos ook een beter bosbehoud ambieert¹². Dat wil men bereiken door lokale besturen te responsabiliseren, te stimuleren en te ondersteunen in een strenger vergunningenbeleid, via een stevige herziening van de boscompensatieregeling die het mogelijk maakt deze lokaal te organiseren¹³. Daarbij zouden steden en gemeenten zelfs een verhoogde lokale bosbehoudsbijdrage¹⁴ kunnen instellen, die enerzijds ontbossing ontraadt en anderzijds meer lokale en kwalitatieve compensaties toelaat. Maar hoewel de voorgestelde strategie veelbelovend was, dreigt ze in de praktijk teniet gedaan te worden doordat de lokale invulling in het finale decreet optioneel gemaakt is,

en bovendien omzeild kan worden door compensaties in natura waarbij de ontbosser (of diegene die de compensatie realiseert in zijn opdracht) zelf de locatie en kostprijs bepaalt¹⁵. Daarenboven is deze nieuwe compensatieregeling vooralsnog niet in werking getreden, terwijl het einde van de legislatuur stilaan in zicht komt.

Een laatste en potentieel interessant initiatief van de Vlaamse Overheid (Departement Omgeving) is een lopende studie naar de opmaak van een aantal 'bos-RUP's' of thematische ruimtelijke uitvoeringsplannen die waardevolle bossen kunnen herbestemmen. Gezien het gaat om een verkennende studie waarvan bovendien nog geen tussentijdse resultaten zijn vrijgegeven, verwachten we ook hier geen doorslaggevende maatregelen voor bosbehoud in de nabije toekomst. Onder deze legislatuur zijn daarmee al een aantal stappen in de goede richting gezet, maar die zorgen nog niet voor de nodige kentering. Een sterke verankering van een betere bosbescherming in de regelgeving blijft dus absoluut noodzakelijk.

Intussen staat de wereld niet stil. In 2021 ondertekenden meer dan 140 wereldleiders de *Glasgow Leaders Declaration* om ontbossing en landdegradatie wereldwijd te stoppen én terug te draaien tegen 2030. Eind vorig jaar deden ruim 200 landen, waaronder België, daar op de biodiversiteitstop in Montréal nog een belofte bovenop: om het wereldwijd verlies aan biodiversiteit een halt toe te roepen, moet onder meer - en ook tegen 2030 - 30% van het land- en wateroppervlak beschermd worden als natuur. Die doelstellingen zijn ambitieus maar broodnodig. En ook Vlaanderen moet over die lat. We hebben in onze dichtbevolkte regio relatief weinig bos, maar veel middelen. Er is dan ook geen enkel excuus om het beleid dat we verwachten van landen met tropisch bos niet door te trekken naar onze eigen regio. Daarbij engageerde Vlaanderen zich ook tot bosbehoud in het kader van het internationale klimaatbeleid (LULUCF). We kunnen ons niet permitteren om al die dure internationale beloftes dode letter te laten. Andere bosarme en dichtbevolkte West-Europese regio's, zoals de omgeving van Parijs, Londen of Nordrhein-Westfalen bewijzen dat dit wel mogelijk kan¹⁶.

Tot slot is er onze ruimtelijke ordening. Naast de engagementen uit het Ruimtelijk Structuurplan, inmiddels meer dan 25 jaar oud, stelt Vlaanderen

12 Besluit van de Vlaamse Regering van 1 juli 2022 betreffende de bekrachtiging van het Bosuitbreidingsdecreet. Zie [Beslissingen van de Vlaamse Regering | Vlaanderen.be](#)

13 Zie ook verder: 'Boscompensatie: een zwaktebod'

14 Een eenheidsprijs die ontbossers moeten betalen voor een verplichte boscompensatie. Deze wordt vermenigvuldigd met een boscompensatiefactor afhankelijk van de natuurwaarde van het bos in kwestie.

15 Compensaties in natura houden in dat de ontbosser zelf of via een samenwerking met derden een herbebossing op een andere locatie realiseert. Deze moet voldoen aan een minimale oppervlakte en een aantal voorwaarden bij het aanplantingsplan, maar de locatie en kostprijs worden door de uitvoerder zelf bepaald.

16 Het Natuurrapport van 2005 bevat een verkennend onderzoek van natuurbescherming en -vererving in een aantal 'economische topregio's', die qua bevolkingsdichtheid vergelijkbaar zijn met Vlaanderen. Dumortier, M., et al. (2005). Zie [NARA2005_volledig.pdf \(inbo.be\)](#)

zich vandaag relevante doelen voor een duurzaam en toekomstbestendig landgebruik. Met de realisatie van de bouwshift – of wat nog rest van de befaamde betonstop – moet de inname van open ruimte in Vlaanderen gehalveerd worden tegen 2025 (ten opzichte van 2018, of van 6 naar 3 hectare per dag), en volledig gestopt zijn tegen 2040. Een belangrijke en noodzakelijke ambitie die een radicale breuk vraagt met het huidige beleid. Bescherming van waardevolle bosgebieden zou daarbij een absolute prioriteit moeten zijn.

31% van de oppervlakte bos en aaneengesloten hooggroen is 'zonevreemd' en is met andere woorden ruimtelijk bedreigd.

Mist over het Vlaams bosareaal

Niet alleen verliezen we jaarlijks veel bos, omgekeerd komt er ook wel wat bos bij. Maar ook langs die positieve zijde is er weinig bekend over de kwaliteit en het beschermingsstatuut van deze nieuwe bossen. Jong (minder dan 22 jaar oud) en in het bijzonder 'spontaan' bos kan makkelijk (want in landbouwgebied zonder vergunning en elders zonder compensatieplicht) weer gekapt worden. Sowieso duurt het decennia of zelfs eeuwen vooraleer het nieuwe bos dezelfde ecosysteemdiensten zal leveren als een goed ontwikkeld bos.

De voorbije jaren is er veel te doen geweest rond de officiële Vlaamse bosoppervlakte en de duizelingwekkende bokkensprongen die deze leek te maken¹⁷. Om die te begrijpen, moeten we terug naar de verschillende karteringsmethodieken die de Vlaamse overheid in het verleden gebruikte voor het bepalen van haar bosoppervlakte. In 2001 bestond er met de zogenaamde Bosreferentielaag een consensus over de bosoppervlakte. Vlaanderen had op basis van die methodiek een bosareaal van 146.000 hectare bos, wat overeenkomt met een bosindex van 10,8%. Daarnaast is er de Vlaamse

Bosinventaris: een statistisch solide methode om de oppervlakte en toestand van onze bossen te bepalen, vertrekkend vanuit een raster van meetpunten en over een langere periode gespreide terreinbezoeken. De bosinventaris kent intussen twee edities: een eerste voor de periode 1997 tot 1999, en een tweede voor 2009 tot 2018. De Vlaamse Bosinventaris heeft daarmee het nadeel erg arbeids- en tijdsintensief te zijn, maar geeft wel een betrouwbare inschatting van het bosareaal¹⁸.

Toen de overheid in 2011 een nieuwe en geautomatiseerde techniek voor een 3-jaarlijkse *state of the art* meting, kartering en rapportage van de Vlaamse bosoppervlakte aankondigde, barstte de discussie los. Deze nieuwe methode kreeg de naam 'Boswijzer', op zijn zachtst gezegd een controversiële naamkeuze. Wat de Boswijzer doet is op basis van luchtbeelden en via een automatisch proces een gebiedsdekkende kaartlaag genereren van aaneengesloten hooggroen dat voldoet aan een aantal criteria en daardoor met enige waarschijnlijkheid onder de definitie van bos valt¹⁹. Daarmee is de Boswijzer ontegensprekelijk een nuttig instrument voor het monitoren van onze bossen en aaneengesloten hooggroen, en voor het begrijpen van ruimtelijke trends. Cruciaal is echter dat deze kaarten uitsluitend gebaseerd zijn op kroonbedekking (*land cover*) en geen rekening houden met landgebruik (*land use*). Ze zijn daarom uitdrukkelijk ongeschikt voor het bepalen van een officiële bosoppervlakte. Dat ze hiervoor toch werden ingezet, door het kabinet van minister Schauvliege, leidde tot al te positieve claims over de officiële bosoppervlakte en de evolutie ervan, en tot veel en lange discussies met en snoeiharde kritiek door experts²⁰.

Bovendien bleken ook andere methodes parallel gebruikt te worden voor de vaststelling en rapportering van onze bosoppervlakte, onder andere in het kader van de Europese LULUCF-verordening (*land use, land use change and forestry*). De bokkensprongen van de Vlaamse bosoppervlakte die daaruit voortkwamen, worden misschien nog het best samengevat in een grafiek.²¹

17 De Somviele, B. (2019). Zie [Bosrevue78b_Bosactua_De_bokkensprongen_van_onze_officiële_Vlaamse_bosoppervlakte.pdf](#) (bosplus.be)

18 Er wordt uitgegaan van een foutenmarge van 5.000 hectare, of zo'n 3,5%.

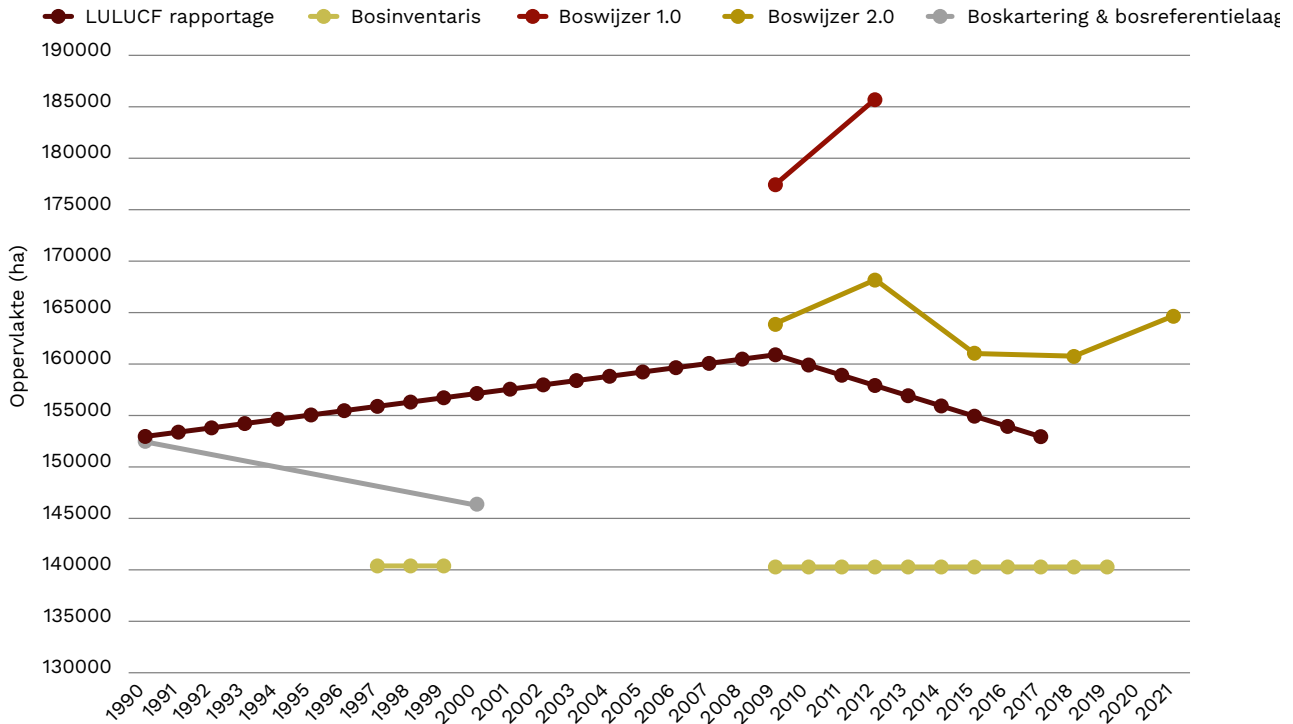
19 Artikel 3 van het Bosdecreet definieert het begrip 'bos' in Vlaanderen als "*grondoppervlakten waarvan de bomen en de houtachtige struikvegetaties het belangrijkste bestanddeel uitmaken, waartoe een eigen fauna en flora behoren en die één of meer functies vervullen*". Verder worden een aantal grondoppervlaktes die niet geheel onder deze algemene definitie vallen toch gelijkgesteld aan bos (en bijgevolg is het Bosdecreet er op van toepassing), en anderzijds een aantal met bomen bezette oppervlaktes expliciet van het toepassingsgebied van het Bosdecreet uitgesloten.

20 Onder andere het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, KU Leuven en BOS+ waren erg kritisch over het instrument. Zie o.a. de hoorzitting over het thema in de commissie Leefmilieu van het Vlaams Parlement op 28 november 2017 [Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening, Energie en Dierenwelzijn dinsdag 28 november 2017, 14 uur | Vlaams Parlement](#).

21 Grafiek op basis van de Vlaamse Bosinventaris (eerste en tweede editie), Bosreferentielaag, Boswijzers 2009, 2012, 2015, 2018 en 2021, allen volgens de meest recente methodiek Boswijzer 2.0, en gegevens van de Vlaamse Milieumaatschappij, opgevraagd in het kader van een parlementaire vraag (zie [Schriftelijke vraag 2 \(2019\) | Vlaams Parlement](#))

Figuur 1. Vlaamse bosoppervlakte volgens verschillende meetmethodes (1990-2020)

Uiteindelijk zou pas in 2018, met de tweede Vlaamse Bosinventaris, opnieuw een consensus bereikt worden over een degelijke methodiek voor het bepalen van de officiële Vlaamse bosoppervlakte. Met 140.279 hectare, plus of min een foutenmarge van 3.000 tot 5.000 hectare (zo'n 3,5%), bleef deze de voorbije 20 jaar officieel gelijk. Of liever: de vastgestelde veranderingen zijn kleiner dan de grote foutenmarge. Tussen het meest positieve en het meest negatieve scenario zit een verschil van 10.000 hectare.

Amper 10% van Vlaanderen is bebost. Daarmee is Vlaanderen één van de meest bosarme regio's van Europa.

Winnen of verliezen we bos?

Het is goed dat we daarmee opnieuw een relatief solide en vooral algemeen aanvaarde methode hebben voor het bepalen van onze bosoppervlakte, maar we mogen niet blind zijn voor de beperkingen. Een volgende update van de officiële bosoppervlakte wordt pas in 2025 verwacht, en in de tussentijd hebben we omwille van de grote meetfout nagenoeg geen informatie over de achterliggende trends. Dat gebrek aan precisie is vervelend, want het maakt de evaluatie van het gevoerde beleid erg moeilijk. Bovendien schuilen er achter de evolutie van de

netto bosoppervlakte belangrijke dynamieken die we helemaal niet in beeld hebben. Een status quo in netto bosoppervlakte geeft immers geen enkele indicatie van hoeveel bossen er intussen op de ene plaats verdwenen en op de andere plaats bijkwamen. Uit wat volgt, zal duidelijk blijken dat het Vlaamse bosareaal al vele decennia 'op wandel' is, een fenomeen dat heel wat impact heeft op de kwaliteit van onze bossen, hun ecologische diversiteit en hun potentieel als tegengewicht tegen de klimaatcrisis.

Betere bescherming begint bij een goed begrip van de dynamieken die invloed hebben op ons bosareaal. En dat is precies waar dit rapport wil toe bijdragen. Waar wordt er gekapt? Waarom? Waar worden de compensatiebossen aangelegd? Maar ook: hoe kunnen we dat hoge ontbossingscijfer heel dringend afremmen? En hoe zorgen we ervoor dat op zijn minst onze meest waardevolle bossen zeer snel een strikte bescherming krijgen?

We zetten de schijnwerpers op de *wanderlust* van ons bosareaal, en zullen vaststellen dat die groot is. De Vlaamse bossen zijn op wandel: tussen regio's en tussen planologische bestemmingen. Met grote en aanhoudende boskap die leidt tot versnippering, verjonging, ecologische degradatie, vernietiging van onze echte en onvervangbare monumenten onder de bossen, en verlies aan koolstofvoorraden in ons bosareaal tot gevolg. Hoog tijd om dat in beeld te brengen, aan de kaak te stellen en beleid voor te stellen.

METHODE

Gebruikte data

Om deze vragen te beantwoorden, baseert dit rapport zich op verschillende datasets, literatuur en bronnen. Een aantal daarvan werden hierboven al besproken²², met name de dataset Vlaamse Bosinventaris (eerste en tweede editie) en de GIS-kaartlagen van de Boswijzers (2009, 2012, 2015, 2018 en 2021, allen volgens de meest recente methodiek Boswijzer 2.0).

Daarnaast wordt gebruik gemaakt van data van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB), jaarlijks opgevraagd door BOS+ in het kader van de zogenaamde Bosbarometer, in het kader van parlementaire vragen of in het kader van een thesisonderzoek uit 2022 aan de KU Leuven rond bos- en natuurcompensaties²³.

Tenslotte werden een aantal bijkomende GIS-kaartlagen gebruikt en gekruist met informatie uit de Boswijzers. Sommige daarvan zijn publiek beschikbaar en te downloaden via Geopunt, zoals de Bosleeftijdskaart, de Ferrariskaart en de Vandermaelenkaart²⁴. De ontwerpkaart van de Meest Kwetsbare Waardevolle bossen werd vrijgegeven tijdens een openbaar onderzoek in 2017. Voor het gebruik van de Ruimteboekhouding (toestand 1/1/2022) werd een overeenkomst afgesloten met het Departement Omgeving²⁵. Deze gegevens zijn eigendom van de Vlaamse overheid - Departement Omgeving en worden beschermd door de wet op auteursrecht.

Cartografische analyses op basis van de Boswijzers

Zoals eerder aangehaald, is het in kaart brengen van de ruimtelijke dynamieken van het Vlaams bosareaal op basis van de beschikbare data een uitdaging. Er bestaan verschillende datasets en meetmethoden, maar die hebben elk hun eigen sterktes en gebreken. De Bosinventaris is statistisch vrij betrouwbaar voor een inschatting van de bosoppervlakte en heeft ook en vooral een zeer goede correlatie met wat onder de juridische definitie van bos valt, maar genereert slechts beperkte informatie over de ruimtelijke spreiding van onze bossen, en geen gebiedsdekkende kaartlagen.

De Boswijzers hebben dan weer een zeer grote foutenmarge, vanwege karteringsfouten maar ook

omdat de meting niet vertrekt vanuit de juridische definitie van bos. Ze genereren wel zeer interessante en bovendien gebiedsdekkende kaarten die ons toelaten ruimtelijke trends te detecteren. Trends die bovendien, net omwille van de vragen en discussies bij de Boswijzer, tot op heden onderbelicht blijven.

Daarom kiezen we om in dit rapport toch een aantal cartografische analyses uit te voeren op basis van de verschillende Boswijzer-edities. Niet om daaruit kwantitatieve conclusies te trekken – dat laat de foutenmarge niet toe – maar wel om bij te dragen aan betere inzichten in trends en dynamieken. Voor een correcte interpretatie, is het nodig om goed te begrijpen wat de Boswijzer wel en niet is. Vaak spreken we daarbij ook over ‘bos en aaneengesloten hooggroen’ om expliciet te blijven maken dat er geen 1-op-1-link gemaakt kan worden met het juridische bos. Hieronder lichten we daarom nog eens toe hoe de Boswijzers tot stand komen en hoe we die in onze analyses hebben ingezet.

De Boswijzer is een automatisch gegenereerde kaart op basis van *remote sensing* beelden (digitale luchtfoto's met hoge resolutie). Ze vertrekt dus vanuit *land cover* en niet vanuit *land use*. Nog los van projectiefouten²⁶, kan niet nagegaan worden of zich onder het bladerdek ook daadwerkelijk bos bevindt. De Boswijzer definieert bos verder op basis van een aantal criteria, die niet volledig overeenkomen met de definitie van bos uit het Bosdecreet, en slechts gebruikt worden om een kaartlaag te genereren die met een zekere waarschijnlijkheid het bos in Vlaanderen weergeeft. Het gaat om het gedetecteerd hooggroen (groen hoger dan 3 meter) met

1. een oppervlakte van minstens 0,5 ha;
2. een lengte/breedte verhouding van minstens 2,5;
3. een sluitingsgraad van de boomkronen van minstens 50%²⁷.

Op basis van deze criteria kunnen we dus niet zomaar spreken over 'bos' wanneer we ons baseren op gegevens uit de Boswijzer. Correkter is dus om te spreken over '**bos en aaneengesloten hooggroen**'.

De Boswijzer wordt sinds 2009 3-jaarlijks gepubliceerd, met de meest recente editie in 2021. Een eerste versie van de methode werd later bijgesteld en verbeterd, waarna alle tot dan toe gepubliceerde Boswijzers opnieuw werden

22 Zie eerder: 'Mist over het Vlaams bosareaal'

23 Meert, F. (2022)

24 Zie [Catalogus | Vlaanderen.be](https://www.catalogus.vlaanderen.be)

25 Departement Omgeving (2022). *Geïntegreerd geodatabestand ten behoeve van de berekening van ruimteboekhouding RSV*.

26 Boomkruinen vallen niet samen met perceelsgrenzen.

27 Zie [Digitale Boswijzer Vlaanderen 2021 | Vlaanderen.be](https://www.digitaleboswijzer.vlaanderen.be)

uitgebracht. In onze analyses gaan we steeds uit van deze verbeterde Boswijzer 2.0.

In eerste instantie hebben we met behulp van GIS de Boswijzer van 2009 vergeleken met die van 2021, en onderzochten we waar er bos en aaneengesloten hooggroen is verdwenen of net is bijgekomen. Toenames en afnames kleiner dan 0,1 ha (1000 m²) namen we daarbij niet in rekening om ruis te beperken. Het is namelijk goed mogelijk dat tussen twee Boswijzeredities kleine verschuivingen en verschillen optreden in hoe bos of bomen worden gekarteerd. Dit leidt ertoe dat een groot aantal kleine maar fictieve verschillen worden geregistreerd wanneer men deze kaarten gaat vergelijken. Uit deze analyse halen we kaartlagen met toenames en afnames, die we verder contrasteerden met relevante kaarten (de bosleeftijdkaart, de ontwerpkaart van Meest Kwetsbare Waardevolle Bossen, de ruimteboekhouding) om inzicht te krijgen over wat de ligging en waarde is van deze verdwenen of nieuwe bossen of aaneengesloten hooggroen.

Algemeen blijven in onze analyses volgende aandachtspunten van belang²⁸:

1. De juridische definitie van bos en de criteria van de Boswijzers verschillen, waarbij de Boswijzers meer bos karteren dan strikt onder die definitie valt. Bijvoorbeeld ook tuinen en parken waar bomen aan elkaar sluiten, worden vaak meegenomen in de kartering terwijl er zich hier niet noodzakelijk een bosesysteem bevindt. Maar ook dit hooggroen kan uiteraard waardevol zijn vanuit ecologisch en maatschappelijk oogpunt. De opname ervan in onze analyse zien we daarom niet als een probleem, maar het is wel belangrijk om het niet als synoniem van het juridische bos te categoriseren.
2. Er kunnen randeffecten optreden in de metingen, waardoor kruinen niet-beboste percelen overschermen. Door de hoge versnippering van ons bos is dit effect relatief groot.
3. Uit (1) en (2) volgt dat de Boswijzers een overschatting maken van de bosoppervlakte. Die is volgens de Boswijzer 2015 (midden in de meetperiode van de tweede Vlaamse Bosinventaris) 162.730 hectare, wat 22.451 hectare méér is dan de officieel vastgestelde bosoppervlakte volgens de Vlaamse Bosinventaris 2009-2018. Op basis daarvan kunnen we aannemen dat minstens 14% van de Boswijzer

2015 juridisch geen bos is. Uitgaan van een overschatting van 15 à 20% is een veilige aanname.

4. Ook waar de Boswijzers correct weergeven waar bos 'verdwijnt' (gekapt wordt), kunnen we niet zonder meer spreken over 'ontbossingen'. Ten eerste omwille van de slechts gedeeltelijke correlatie met de juridische definitie, maar ook omdat bos in bepaalde gevallen terug wordt aangeplant of natuurlijk terug verjongt. Dat is natuurlijk niet meteen zichtbaar op deze kartering. Zeer jonge bossen of alle bossen lager dan 3 meter worden niet geregistreerd.
5. Opgeteld zorgen deze aandachtspunten voor een belangrijke foutenmarge op de Boswijzers én op de verschilkaarten. Ondanks verschillende inspanningen in de opmaak van de kaart om ruis en onnauwkeurigheden te vermijden, worden bossen op de ene Boswijzer soms wel gekarteerd en op de andere niet, terwijl luchtfoto's geen duidelijke verandering tonen in de bosoppervlakte. Die fouten gebeuren echter in twee richtingen, en we gaan ervan uit dat die elkaar in grote mate opheffen. Daarnaast kan de exacte oppervlakte die gekarteerd wordt tussen twee Boswijzers voor hetzelfde bos zelfs significant verschillen door een verandering in de windrichting (kruinen waaien naar een bepaalde zijde van het bos). Ook hier kan je veronderstellen dat die meetfout zowel voor over- als onderschattingen zorgt, en dat dit elkaar min of meer opheft. Bovendien ondervangen we dit door in onze berekeningen enkel bosverliezen of -winsten in rekening te brengen van minimum 0,1 hectare (1000 m²), waarmee we de kleinste verschillen die vaker te wijten zijn aan meetfouten dus niet meerekenen. Door te werken met die ondergrens van 0,1 hectare nemen de bruto winsten en verliezen op onze verschilkaarten zo'n 20% af, en het netto verschil met zo'n 2%. Potentieel zorgen die meetfouten in twee richtingen wel voor een belangrijke overschatting van de dynamiek van bossen. Volgens een advies van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) is de foutenmarge op de Boswijzer (versie 2.0) 6.000 hectare op één meting, en 8.500 hectare op een vergelijking tussen twee Boswijzer edities. Daarom spreken we ons op dat vlak niet in absolute cijfers uit, maar maken we enkel ruimtelijke vergelijkingen.

Niettemin blijven de Boswijzers een waardevolle bron van informatie. Het zijn immers de meest recente karteringen van onze hooggroen-ecosystemen, en de 3-jaarlijkse opeenvolging van opnames levert zeer interessante inzichten op in de evolutie daarvan.

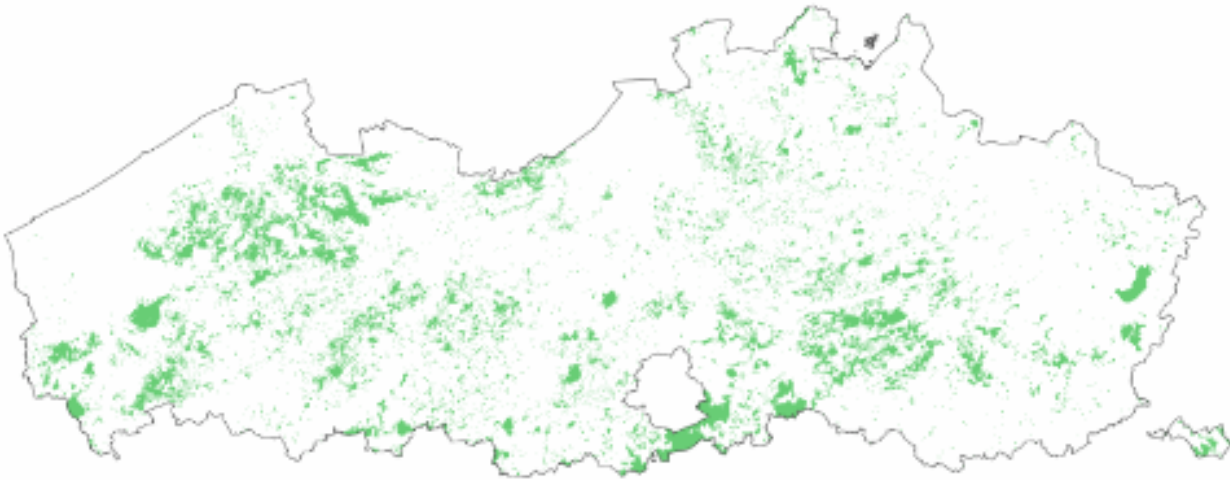
28 Quataert, P., De Keersmaeker, L. en Van Daele, T. (2019). Zie [Master template Education Center \(inbo.be\)](#)

HET BOS OP WANDEL

GEOGRAFISCHE VERSCHUIVINGEN

Figuur 2. *Bebossing volgens de 1771 – 1778 Ferrariskaart*

Bos is niet gelijk verdeeld over Vlaanderen. Van oost naar west neemt de bebossing zienderogen af, of hoe dichter bij de kust, hoe minder bos. Limburg en Antwerpen tellen opvallend meer bos dan de andere provincies, en West-Vlaanderen is extreem bosarm. Dat zien we duidelijk op de Boswijzer 2021, maar dit wordt ook bevestigd door de Vlaamse Bosinventaris. Ter vergelijking: West-Vlaanderen heeft een bosindex van amper 2 à 3%, Limburg met 19 à 20% een bijna 10 keer hogere²⁹.

Toch is dit niet altijd zo geweest. Een reconstructie van het bosareaal doorheen de voorbije 250 jaar toont een opmerkelijke dynamiek.

West Oost

Op de Ferrariskaarten³⁰ (1771-1778) is de Vlaamse bosindex³¹ vergelijkbaar met die van vandaag, maar het zwaartepunt lag opvallend genoeg in het westen van Vlaanderen. Het bosareaal van toen vormt bijna de inversie van het bos vandaag. Op enkele eeuwen tijd heeft zich dus een stevige verschuiving voorgedaan van zuidwest naar noordoost. Die bewegingen hebben te maken met het openmaken van vruchtbare landbouwbodems (veelal in de

leemstreken), en in mindere mate met kappingen en bosverliezen tijdens de wereldoorlogen. Voornamelijk de laatste hongersnood in België (periode 1840-1850) heeft voor erg grote ontginningen gezorgd, met name in het westelijk deel van Vlaanderen (Tack et al. 1993). Die bosjes zijn later maar mondjesmaat teruggekomen. Omgekeerd was er de grootschalige aanplant van voornamelijk snelgroeiend naaldhout voor gebruik in de mijnbouw op de arme zandgronden in de Kempen, en bebossing in verschillende valleigebieden.

Oost West

Maar zoomen we in op de evolutie sinds de jaren '90, dan blijkt er iets te draaien. De intussen bosrijke oostelijke provincies beginnen bos te verliezen, wat slechts ten dele gecompenseerd wordt door een meer verspreide (her)bebossing die zich (voorzichtig) ook in het westen voordoet. Verschillende meetmethoden tonen in de oostelijke, bosrijke provincies Limburg en Antwerpen een dalende trend, en een meer aarzelende stijgende trend in West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen^{32,33}. De bocht naar het westen lijkt opnieuw ingezet!

29 Op basis van de tweede Vlaamse Bosinventaris en Boswijzer 2021.

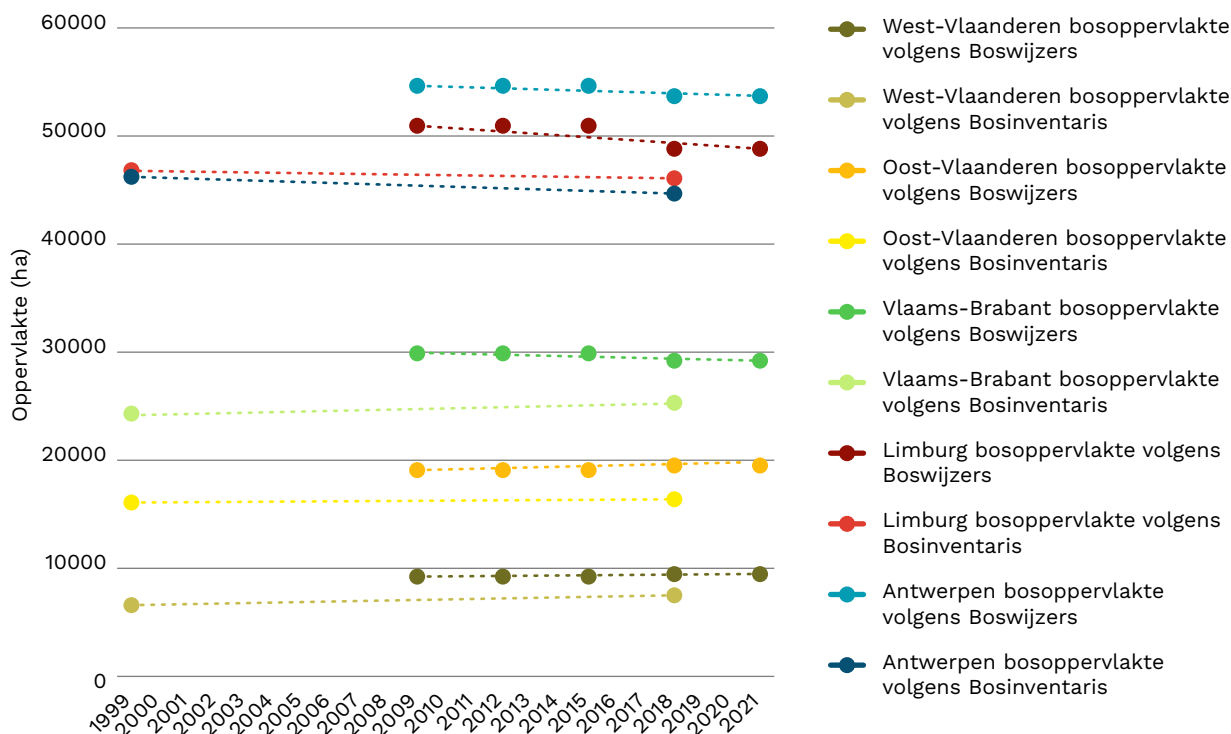
30 De Ferrariskaarten gelden als de eerste betrouwbare, gedetailleerde en gebiedsdekkende kartering van bos in Vlaanderen.

31 Verhouding tussen de Vlaamse bosoppervlakte en de totale oppervlakte van het grondgebied.

32 Over Vlaams-Brabant zijn beide meetmethodes verdeeld.

33 We vergelijken hiervoor de Vlaamse Bosinventaris (1 en 2, periode 1997 tot 2018) en de beschikbare Boswijzers 2.0 (2009, 2012, 2015, 2018, 2021).

Figuur 3. Evolutie bosindex per provincie (opp. bos en aaneengesloten hooggroen/opp. grondgebied)

We kunnen de bosverliezen ook afzonderlijk bekijken. Hiertoe vergelijken we de Boswijzer 2009 met die van 2021 en gaan na waar er bos of aaneengesloten hooggroen verdween tussen beide edities³⁴. Daarnaast leggen we het aandeel vergunde ontbossing per provincie, berekend op basis van gegevens van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) voor de periode 2009-2018³⁵.

In beide analyses steken Limburg (goed voor 33 à 34% van de verliezen) en Antwerpen (28 à 40%) er met kop en schouders bovenuit, gevolgd door Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen. Op zich is dat niet onlogisch: de meest bosrijke gebieden hebben ook het meeste bos te verliezen en uiteraard - gelukkig - blijven de verdere verliezen in het bosarme West-Vlaanderen in absolute cijfers beperkt. Relatief aan

de huidige bosoppervlakte is dat verlies dan weer wel betekenisvol.

Achter deze provinciale cijfers gaan ook nog grote verschillen tussen gemeenten schuil. Opnieuw gebruiken we een vergelijking van Boswijzers 2009 en 2021 om een beeld te schetsen van waar er op gemeenteniveau relatief veel netto bos en hooggroen bij kwam of verloren ging, gewogen naar de bosoppervlakte in 2009³⁶.

In 2001 was 13% van ons bosgebied Ferrarisbos (wat betekent dat het ontstaan is voor 1778). 22% is ontstaan voor 1850.

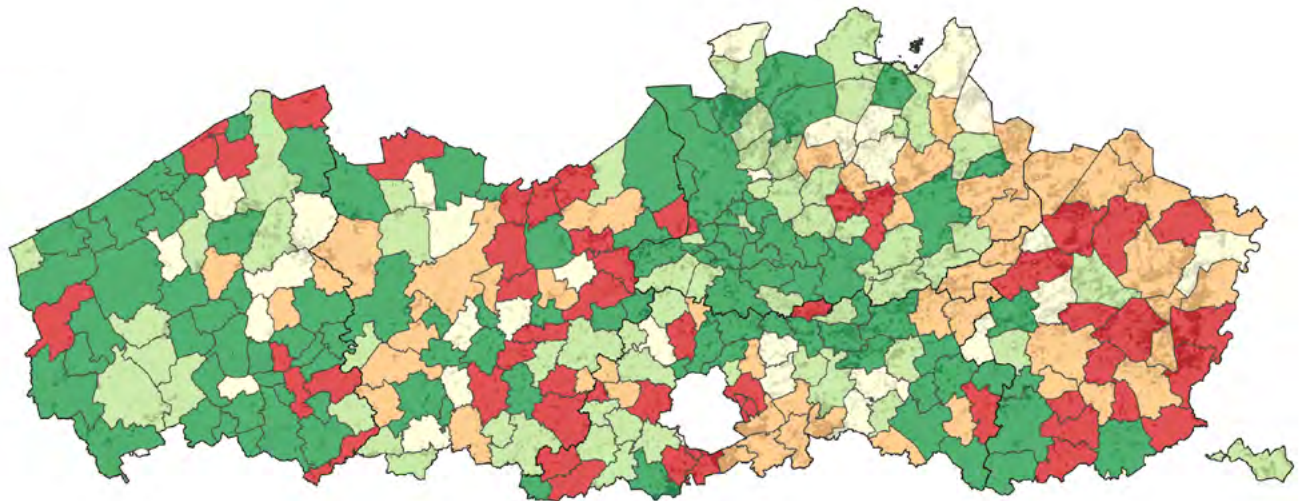
34 Rekening houdend met een significante foutenmarge, zie ook eerder: 'Methodiek'

35 Meert, F. (2022)

36 Referentie oppervlakte bos en aaneengesloten hooggroen volgens Boswijzer 2009.

Figuur 4. Relatieve toe- of afname van bos en aaneengesloten hooggroen per gemeente en naar initieel bosareaal, op basis van Boswijzers 2009-2021

- Sterk verlies (>5%)
- Duidelijk verlies (1 t.e.m. 5%)
- Beperkte winst of verlies (<1%)
- Duidelijke winst (1 t.e.m. 5%)
- Sterke winst (>5%)

Niet zo verrassend: veel van onze meest bosverliezende gemeenten liggen in Limburg. Daarbij is opmerkelijk dat ook de zuidelijke Limburgse gemeenten - die veel bosarmer zijn dan de noordelijk gelegen Limburgse gemeenten - erg slecht scoren op het vlak van bosbehoud. Ook in het westen van Vlaanderen kleuren enkele gemeenten diep rood, en omgekeerd zien we in het oosten een aantal groene vlekken waar meer bos en aaneengesloten hooggroen bijkomt dan verdwijnt. Grote verliezen vallen meestal (maar niet altijd) samen met een hogere bevolkingsdichtheid en graad van stedelijkheid, maar ook tussen vergelijkbare gemeenten treden verschillen op.

Ruimtelijk beleid is immers grotendeels een lokale bevoegdheid, en het gros van de ontbossingsvergunningen wordt goedgekeurd door lokale besturen. Dat betekent dat verschillen in lokale visie en beleid zeer veel impact hebben op het bosareaal van een gemeente. Daarbij mag ook de rol van de deputaties, in het kader van de vaak toegepaste beroepsprocedures, niet onderschat worden. In de praktijk leidt dit tot een sterk versnipperd beleid, zowel in de ruimte als in de tijd. 300 steden en gemeentes moeten elk een eigen visie op bosbehoud ontwikkelen en handhaven, waarbij het provinciaal niveau een lokaal bestuur in veel gevallen ook nog eens tot belangrijke bijsturingen van haar

beleid kan dwingen - ten goede en ten kwade. En daar beperkt de versnippering zich niet toe, want ook wanneer een aanvrager in de ene legislatuur bot vangt om zijn ontbossingsplannen vergund te krijgen, kan een nieuwe aanvraag enkele jaren later wel toegekend worden door een nieuw aangesteld gemeentebestuur.

Ook aan de positieve zijde is er een invloed van het lokaal beleid. Voor de meeste bebossingen, en met name die in agrarisch gebied, moet een gemeentelijke bebossingsvergunning aangevraagd en verleend worden. Zo speelt het gemeentebestuur ook hier een cruciale rol in het al dan niet mogelijk maken van nieuwe bossen.

Daarnaast legt het Vlaams boscompensatiemechanisme voor de meeste (vergunde) ontbossingen een verplichte compensatie op, die vandaag mag worden ingelost met een financiële bijdrage waarmee het ANB een compensatiebebossing uitvoert, of 'in natura' door bosaanplant op het terrein (zelf of gerealiseerd door derden)³⁷. De locatie van deze compensatiebossen valt vrij te kiezen door de initiatiefnemer, waardoor de dynamiek van boscompensatie in grote mate gedreven wordt door opportuniteiten en grondprijzen (ontbossers compenseren waar grond beschikbaar en betaalbaar is), en slechts zeer gedeeltelijk door een gebiedsgericht beleid van de Vlaamse overheid.

37 De wettelijke bepalingen over ontbossing en de bijhorende boscompensatie worden geregeld door artikel 90bis van het Bosdecreet en het Besluit van de Vlaamse Regering van 16 februari 2001 tot vaststelling van nadere regels inzake compensatie van ontbossing en ontheffing van het verbod op ontbossing.

Een thesisonderzoek aan de KU Leuven, gebaseerd op data van het ANB, onderzocht de vergunde ontbossingen en boscompensaties in natura voor de periode 2018-2021³⁸, en wijst op de rol van die compensaties in de recente herverdeling van het bosareaal en de aarzelende verschuiving van oost naar west. Grondprijzen en gewestplanbestemmingen – die onderling overigens ook gelinkt zijn – hebben de grootste invloed op de locatiekeuze. Daardoor zien we ontbossingen in bosrijkere gemeenten in het oostelijke Vlaanderen vaker gecompenseerd worden in bosarmere gemeenten met een grotere landschappelijke openheid in westelijk Vlaanderen. Die openheid is terug te brengen tot de opmaak van de gewestplannen vanaf de jaren '70, waarbij in het westen van Vlaanderen opvallend minder woongebied en andere harde bestemmingen zijn ingekleurd dan onder andere in Antwerpen en Limburg. Die strengere aanpak blijft ook nu nog merkbaar, waardoor meer open ruimte gebied overblijft in West-Vlaanderen dat vandaag vooral in landbouwgebruik is maar ook in toenemende mate wordt ingezet voor bos en natuur.

Tenslotte is het zo dat elk nieuw (compensatie-)bos in het bosarme westen meteen zorgt voor een grote relatieve toename ten opzichte van het bestaand areaal. Belangrijke kanttekening hierbij: op zich lijkt de recente herverdeling van bos naar bosarmere regio's misschien een positieve evolutie, maar door het gebrek aan ruimtelijke visie bij de realisatie van de compensatiebossen mogen we opnieuw niet blind zijn voor de versnipperende werking op het Vlaamse bosareaal.

Bestaand bos best

Van west naar oost en weer terug. Onze bossen en bomen zijn al eeuwenlang 'op wandel', gedreven door belangrijke historische gebeurtenissen in het verleden. Ook vandaag zijn onze bossen nog sterk in beweging. En dat is alarmerend nieuws.

Om ons te wapenen tegen een steeds heviger om zich heen grijpende klimaat- en biodiversiteitscrisis hebben we goed ontwikkelde, oude en robuuste bossen nodig: mature en veerkrachtige biotopen die ten volle de vele ecosystemediensten leveren die bossen en bomen ons kunnen bieden. Maar ecosystemen zijn niet maakbaar van de ene dag op de andere, en het verlies van oude bossen kan onmogelijk opgevangen worden door jonge aanplantingen elders³⁹. Daar zijn decennia, vaak zelfs eeuwen tijd voor nodig. Tijd die we vandaag niet meer hebben.

Het koesteren en beschermen van het bos dat we vandaag hebben, is in onze bosarme regio dus geen luxe maar een bittere noodzaak. Maar op het terrein krijgen bestaande bossen en natuur nog veel te weinig prioriteit in ruimtelijke processen en beslissingen. Zo blijft ons bosareaal vluchtig en dynamisch, heen en weer bewegend als de stukken op een schaakbord. Hoe lang zullen we nog zo met onze omgeving kunnen omgaan vooraleer dat spel is uitgespeeld?

38 Meert, F. (2022). *Compensatienatuur in Vlaanderen, verruimtelijking van een financieel natuurbesluit* [Masterproef ingediend tot het behalen van de academische graad van Master in de stedenbouw en de ruimtelijke planning, KU Leuven]

39 Zie ook verder: 'Verlies van oud bos'

In de bebouwde omgeving was er in de loop van de voorbije twintig jaar een netto afname van bos en aaneengesloten hooggroen van maar liefst **10%.**

VERSCHUIVINGEN TUSSEN BESTEMMINGEN

"Ontbossing is verboden" stelt artikel 90bis van het bosdecreet, maar de hierboven beschreven dynamieken bewijzen dat dit verbod verre van sluitend is. Zo wordt het ontbossingsverbod in de praktijk relatief makkelijk opgeheven via een ministeriële ontheffing. Deze werd de voorbije 20 jaar voor maar liefst 1363 hectare - of ruim een vierde van alle vergunde ontbossing - toegekend⁴⁰.

Daarnaast geeft het bosdecreet zelf meteen een aantal uitzonderingen, waarbinnen het *niet* verboden is om te ontbossen en er dus enkel een omgevingsvergunning nodig is om te kappen. Dit is het geval voor⁴¹:

1. Ontbossing met het oog op handelingen van algemeen belang⁴²;
2. Ontbossing of verkaveling in zones met de bestemmingen woongebied of industriegebied in de ruime zin en zones die hiermee gelijk te stellen zijn;

3. Ontbossing van de uitvoerbare delen in een niet-vervallen vergunde verkaveling;
4. Ontbossing in functie van vastgestelde Europese natuurdoelen op voorwaarde dat de ontbossing is opgenomen in een goedgekeurd beheerplan.

Samen hollen deze uitzonderingen het ontbossingsverbod verder uit, en dragen ze rechtstreeks bij aan de hoge ontbossingscijfers in Vlaanderen.

De tweede uitzondering vertrekt vanuit de planologische bestemming van een geplande ontbossing. Met andere woorden: de inkleuring op de gewestplannen uit de jaren '70 of een later gegeven bestemming. De impact van deze uitzondering op de vergunde ontbossingen is groot, want tot op vandaag wordt er in Vlaanderen aan een hoog tempo bijgebouwd voor wonen en industrie. Om te begrijpen hoe groot precies, en om gericht beleid mogelijk te maken, is het nuttig te onderzoeken hoe het bosareaal verdeeld is over planologische bestemmingen in Vlaanderen.

40 Zie ook verder: 'Bosbarometer blijft op storm'

41 Bosdecreet d.d. 13 juni 1990, art. 90bis

42 De Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening definieert wat begrepen mag worden onder deze handelingen van algemeen belang. Het gaat onder meer om openbare werken, aanleg van wegen en nutsvoorzieningen, scholenbouw en een aantal andere openbare functies.

VAN 'ZONEVREEMD' NAAR 'RUIMTELIJK BEDREIGD'

"Goed nieuws: er zijn (zo goed als) geen zonevreemde bossen (meer)". Dat was zo'n 10 jaar geleden één van de conclusies uit een breed opgezette studie over zonevreemde bossen die de Vlaamse overheid liet uitvoeren⁴³. Die studie kwam er op initiatief van toenmalig minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur Joke Schauvliege in de ontwikkeling van een plan van aanpak voor de veelbesproken zonevreemde bossen - die bossen die op het gewestplan niet groen waren ingekleurd of in latere ruimtelijke processen nog geen groene bestemming⁴⁴ gekregen hadden. Helaas had deze conclusie weinig te maken met de werkelijke ligging of bescherming van het bos, dan wel met de gehanteerde terminologie.

Niet geheel onterecht stelt deze studie dat de term 'zonevreemd' niet de lading van de vele bedreigde bossen in Vlaanderen dekt, noch de mate waarin ze bedreigd zijn. Bossen kunnen ook in andere, niet-groene bestemmingen perfect zone-eigen zijn wanneer je dat begrijpt als 'op hun plaats'. Bijvoorbeeld omdat ze een belangrijke rol spelen als groene oase voor een drukke woonwijk of als bufferzone fungeren tussen twee moeilijk te verzoenen functies. In de beschrijving van de bestemmingen bij het gewestplan werd dit ook expliciet vermeld⁴⁵, maar in de loop der jaren schoven veel interpretaties op naar een visie waarin de basisbestemming van een perceel de enige mogelijke invulling gaf en dus moest en zou gerealiseerd worden. Uitsluitend woningen in woongebied, industriële functies op elke vierkante meter industriegebied, enzovoort. Onjuist dus: ook voor bos was er altijd plaats in harde en agrarische bestemmingen, want groene ruimten maken ook daar integraal deel uit van wat men bij de opmaak van de gewestplannen wilde bereiken. Bovendien is de (harde) bestemming op het gewestplan van een bos slechts één element dat bepaalt in welke mate een bos bedreigd kan zijn.

De studie introduceert dan ook een alternatieve term voor bossen buiten de groene bestemmingen en noemt ze 'ruimtelijk bedreigd'. Het verschil is niet geheel semantisch. Spreken over zonevreemde bossen kan niet alleen de indruk wekken dat deze bossen vandaag niet op hun plaats zijn, maar omgekeerd ook dat een herbestemming naar een groene bestemming de enige mogelijke oplossing en bovendien volledige oplossing zou zijn voor het probleem van onze penibele bosbescherming. Dit rapport toont andermaal aan dat dit niet volstaat; ook binnen groene bestemmingen zet ontbossing zich verder en een echte bosbescherming vraagt een aanpak met verschillende sporen⁴⁶. We zullen, wanneer het verderop in dit rapport gaat over bossen buiten de groene bestemmingen, dan ook voornamelijk spreken over ruimtelijk bedreigde bossen.

Ligging en evoluties

In welke bestemmingen liggen onze bossen en aaneengesloten hooggroen? Hoe evolueert dat en wat betekent dat voor het bosbehoud? Die analyse moet bijna per definitie cartografisch gebeuren, en daartoe vallen we terug op de Boswijzers. Op basis van de Boswijzer-edities 2009 en 2021 maken we een inschatting van waar in die periode bos en aaneengesloten hooggroen verloren ging, en die verliezen kruisen we vervolgens met de planologische bestemmingen⁴⁷. Die methode kent een belangrijke foutenmarge en neemt ook verliezen in rekening die buiten de officiële definitie van bos vallen, maar ze detecteert wel een aantal boeiende evoluties en

trends. Een zeer gelijkaardige analyse is al in 2012 gemaakt door het studiebureau Grontmij (nu SWECO) voor de periode 2000-2010⁴⁸, en werd nu herhaald voor de periode 2009-2021 in samenwerking met het onderzoekscentrum Duurzaam Ruimtegebruik en Mobiliteit van Hogent.

Onderstaande grafiek toont, op basis van de meest recente Boswijzer en Ruimteboekhouding⁴⁹, hoe het areaal bos en hooggroen in Vlaanderen verdeeld ligt over de hoofdbestemmingen⁵⁰.

43 Devlaeminck, R., Meskens, B. (2012)

44 Onder groene bestemmingen wordt begrepen: natuurgebied, buffergebied, parkgebied en bosgebied.

45 Koninklijk Besluit d.d. 28/12/1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en de gewestplannen.

46 Zie verder: 'Samen tegen ontbossing'

47 Zie ook eerder: 'Methodiek'

48 Devlaeminck, R., Meskens, B. (2012)

49 De ruimteboekhouding Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RBH RSV) is het monitoringsinstrument waarmee de opvolging van streefcijfers met betrekking tot bestemmingscategorieën berekend wordt. Het gaat om een monitoring van gepland landgebruik. Zie [Ruimteboekhouding RSV | Departement Omgeving \(vlaanderen.be\)](#)

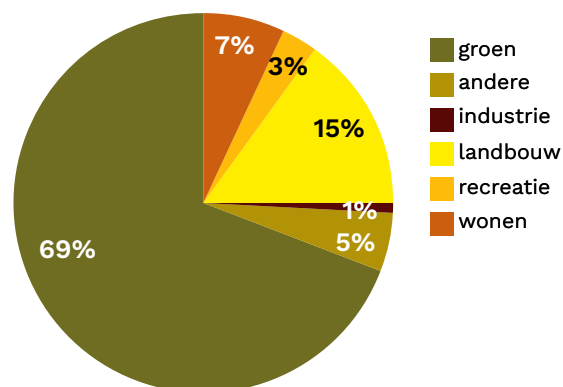
50 Hoofdbestemmingen die vandaag door het Departement Omgeving gebruikt worden in de Ruimteboekhouding. Voor de precieze invulling van deze categorieën, zie [Ruimteboekhouding RSV | Departement Omgeving \(vlaanderen.be\)](#). Voor verdere achtergrondinfo over (het gebruik van) de Ruimteboekhouding, zie [HOGENT Rapport 4 Historische evolutie_Bestemmingen_Ruimtebeslag_compressed.pdf](#)

Ruim 30% van de oppervlakte bos en aaneengesloten hooggroen in Vlaanderen ligt buiten de groene bestemmingen en is dus zonevreemd of ruimtelijk bedreigd. Dat percentage is verontrustend hoog. Van dit areaal vinden we het grootste aandeel (bijna de helft) in landbouwgebied, gevolgd door woongebied en overige bestemmingen. Recreatie en industrie tellen nog een beperkt aandeel zonevreemd bos en aaneengesloten hooggroen.

Om trends te kunnen detecteren, maken we deze analyse ook voor de Boswijzer 2009, en voor de bruto winsten en verliezen tussen beide edities. De resultaten worden samengevat in onderstaande tabel.

Deze tabel combineert een aantal verschillende dynamieken. Ten eerste wordt bevestigd dat de verdeling van het areaal bos en hooggroen over de bestemmingscategorieën in zijn totaliteit weinig gewijzigd is tussen 2009 en 2021: zone-eigen bos in groene bestemmingen blijft met 69% het grootste aandeel uitmaken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat we zowel de bruto winsten als de verliezen tussen Boswijzer 2009 en 2021 voornamelijk hier terugvinden, zoals blijkt uit onderstaande diagrammen.

Figuur 5. Ligging op het gewestplan van bos en aaneengesloten hooggroen (Boswijzer 2021)

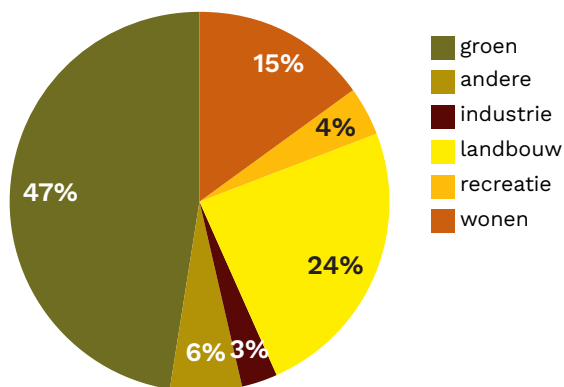

	GROEN	LANDBOUW	WONEN	RECREATIE	INDUSTRIE	OVERIGE
2009: aandeel van totaal areaal bos en aaneengesloten hooggroen gelegen in deze bestemming (%)	68,6%	14,2%	7,3%	3,4%	1,3%	5,23%
2021: aandeel van totaal areaal bos en aaneengesloten hooggroen gelegen in deze bestemming (%)	68,5%	15,3%	6,6%	3,2%	1,1%	5,17%
2009-2021: aandeel van alle bruto verliezen bos en aaneengesloten hooggroen gelegen in deze bestemming (%)	47,0%	24,0%	15,0%	4,1%	3,4%	6,4%
2009-2021: aandeel van alle bruto winsten bos en aaneengesloten hooggroen gelegen in deze bestemming (%)	47,3%	31,2%	9,9%	3,0%	2,4%	6,3%
2009-2021: relatieve toe- of afname van areaal bos en aaneengesloten hooggroen in deze bestemming (%)	+0,4%	+8,7%	-9,9%	-4,2%	-11,7%	+0,3%
2009-2021: totale turnover bos en aaneengesloten hooggroen in deze bestemming (%) ⁵¹	10%	26%	31%	18%	40%	18%
2009-2021 vervangingsratio bos en aaneengesloten hooggroen in deze bestemming (%) ⁵²	104,0%	134,2%	67,8%	77,1%	70,9%	101,8%

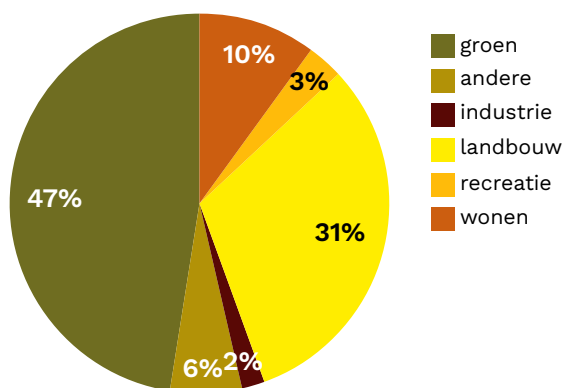
51 Verhouding tussen de totale bruto verliezen (2009 tot 2021) in deze bestemming en het initieel bosareaal, gebaseerd op Boswijzer 2009. Omwille van de meetfout en overschatting van de Boswijzermethodiek t.o.v. het eigenlijke bosareaal kunnen we deze cijfers niet op zichzelf bekijken, maar enkel relatief t.o.v. elkaar.

52 Aandeel van de bruto verliezen bos en hooggroen in deze bestemming gecompenseerd binnen dezelfde bestemming.

Figuur 6. Verdeling verliezen 2009-2021 over bestemmingen

Figuur 7. Verdeling winsten 2009-2021 over bestemmingen

Opvallender is dat ook ongeveer één vierde van de winsten en verliezen in landbouwgebied liggen, terwijl dat 'slechts' zo'n 15% van het bosareaal omvat. Maar bovenal zijn de cijfers in de harde bestemmingen, met name wonen (15% van de verliezen) en industrie (4%), opmerkelijk en verontrustend. In het licht van de beperkte oppervlakte bos en hooggroen in deze gebieden, tonen deze verliezen aan dat het areaal er zeer snel afkalft. Een vergelijking met de referentiestudie door Grontmij in 2012 toont bovendien aan dat voornamelijk de verliezen in woongebied spectaculair gestegen zijn.

Om die dynamieken beter te begrijpen, kijken we ook naar de evoluties binnen de verschillende bestemmingen. Hier moeten we er rekening mee houden dat winsten en verliezen in bestemmingen met veel bos en hooggroen - in het bijzonder dus de groene bestemmingen - relatief aan het totaal areaal binnen deze bestemmingen veel beperkter zullen doorwegen dan in bestemmingen met weinig bos. Zo zien we bijvoorbeeld maar een beperkte relatieve toename (+0,4%) van het totaal areaal zone-eigen bos, en een veel grotere (+8,7%) in landbouwgebied. Maar gezien landbouwgebied een veel bosarmere startsituatie kent, komt de toename hier overeen met in absolute cijfers kleinere winsten op het terrein. Omgekeerd zorgen de verliezen in industrie- en woongebied, hoewel niet het grootst in aantal hectares, er wel voor dat deze bestemmingen zeer snel armer worden aan bos en aaneengesloten hooggroen (afname van respectievelijk 11,7 en 9,9%).

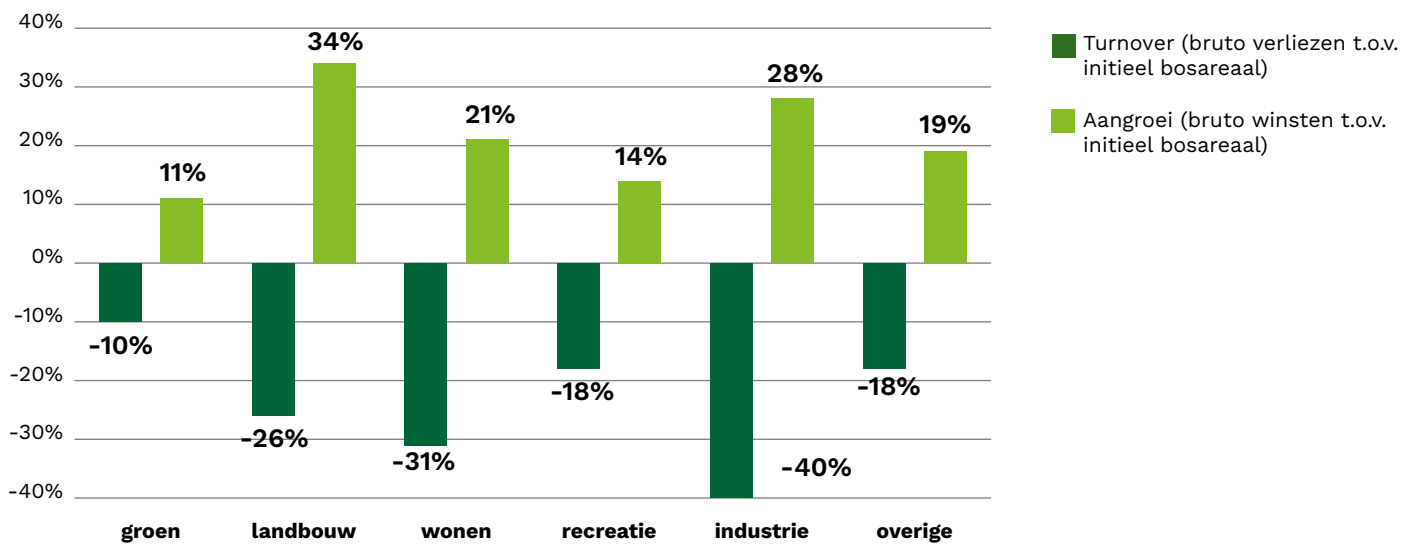
Dit wordt verder zichtbaar door de bruto winsten en verliezen afzonderlijk uit te zetten per bestemming, en relatief aan het initieel aanwezig bosareaal. Zo plaatsen we de 'aangroei', ofwel een maat voor de snelheid waarmee nieuw bos en hooggroen ontstaat, tegenover de 'turnover' of de snelheid waarmee bestaand bos en hooggroen verloren gaat⁵³.

Meer dan de helft van onze bossen is kleiner dan

2,5 hectare.

⁵³ Verhouding tussen resp. de totale bruto winsten en verliezen (2009 tot 2021) in deze bestemming en het initieel bosareaal en aaneengesloten hooggroen, gebaseerd op Boswijzer 2009. Omwille van de meetfout en overschatting van de Boswijzermethodiek t.o.v. het eigenlijke bosareaal kunnen we deze cijfers niet op zichzelf bekijken, maar enkel relatief t.o.v. elkaar.

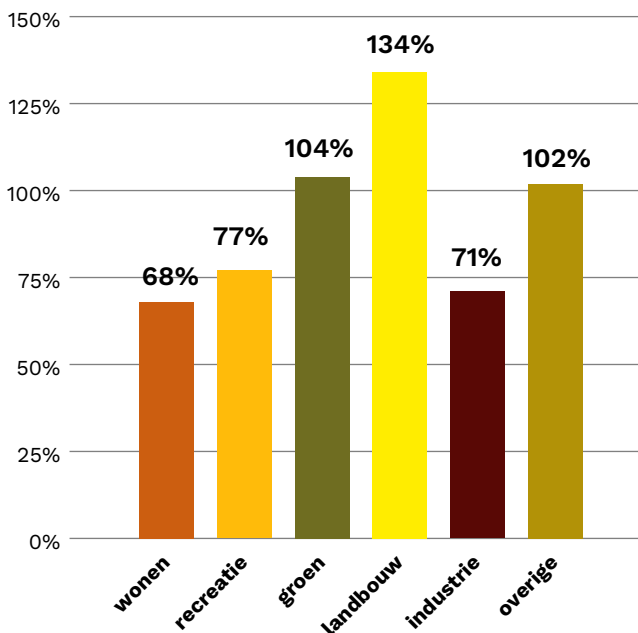
Figuur 8. Bruto winsten en verliezen t.o.v. initieel bosareaal per bestemming

Waar de turnover hoger is dan de aangroei, is de situatie het meest zorgwekkend. Dat blijkt dus het geval voor net die harde bestemmingen wonen, industrie en recreatie.

De vervangingsratio is het aandeel verliezen dat gecompenseerd wordt binnen eenzelfde bestemming. Die toont dus per bestemming welk aandeel van de turnover gecompenseerd wordt.

Figuur 9. Vervangingsratio per bestemming

Stadsvlucht

Deze cijfers illustreren opnieuw grote verschuivingen in het bos- en hooggroenareaal. Blijkbaar zijn die niet alleen 'op wandel' van west naar oost en weer terug, maar ook vanuit de harde bestemmingen naar de zachte. Volgens deze analyse is sinds 2009 ruim 30% van het bos en aaneengesloten hooggroen in woongebied verdwenen en werd amper 70% daarvan opnieuw 'gecompenseerd' in woongebied - geen officiële compensatie maar de toename op andere locaties in woongebied. Dat veroorzaakt een netto afname van het bos en aaneengesloten hooggroen in onze bebouwde omgevingen met maar liefst 10%. Onze kernen en steden blijven bos en aaneengesloten hooggroen aan een onheilspellend hoog tempo verliezen. Dat hoeft eigenlijk ook niet te verbazen, als we kijken naar de oppervlakte nieuwe woningbouw die er sinds jaar en dag bij komt. Volgens Statbel werd in de voorbije drie decennia zowat 60.000 hectare aan woongebied bijkomend bebouwd, of ca. 2.000 hectare per jaar. Ter vergelijking: dat tempo ligt daarmee 6 keer hoger dan de bosuitbreiding die tijdens deze legislatuur ondanks enorme inspanningen op het terrein gerealiseerd werd. Wie verwijst naar bosuitbreiding als een grote slokop van oppervlakte in de open ruimte, slaat de bal mis.

Hoewel bos in de stad meer mensen 'bedient', en we recent ook de trend zien dat stadsbossen lokaal vaak fel verdedigd worden, blijken ze nog steeds sterk onder druk te staan. Meer zelfs: we kunnen spreken van een 'stadsvlucht'. Ons bos en hooggroen vlucht weg uit de verstedelijkte, bebouwde gebieden, en voor velen van ons betekent dit: weg uit de locaties waar we werken en wonen. Bovendien is bos en aaneengesloten hooggroen in het stedelijk gebied aanzienlijk schaarser (-30%) dan in de landelijke gebieden⁵⁴.

Deze stadsvlucht wordt erg zichtbaar in het eerder vermeld thesisonderzoek over boscompensatie. Daarin wordt ook de ontbossing en de daarmee gepaard gaande compensatie in een aantal steden bekeken voor de periode 2018-2021⁵⁵. Hoewel er verschillen zijn tussen steden onderling, blijkt daaruit globaal een grote verschuiving van stedelijk bos naar meer landelijke gebieden. Het meest uitgesproken voorbeeld daarvan is de stad Antwerpen, waar van de 77 hectare ontbossing slechts 2 hectare via rechtstreekse compensatie binnen de gemeentegrenzen gerealiseerd werd; de rest van de

ontbossingen resulteerde in financiële bijdragen aan het boscompensatiefonds of werd in natura (soms ver) buiten de stad gerealiseerd.

Nochtans tonen tal van studies dat de nabijheid van voldoende bos, natuur en hooggroen, cruciaal is voor een aangename en gezonde leef- en werkomgeving, en om die aan te passen aan een veranderend klimaat. Zo hypothekeert die hoge dynamiek in grote mate de ecosysteemdiensten die bossen en bomen kunnen vervullen in onze directe leefomgeving. Bovendien staat een verder verlies van stedelijk groen haaks op een aantal kernprincipes van de bouwshift, en op de nieuwe Europese beleidslijnen rond stedelijke natuur. Zo vraagt de Europese Commissie in haar voorstel voor de Natuurherstelwet een stop op de afname van stedelijke natuur tegen 2030 en zelfs een toename met 5% tegen 2050, en streeft ze bovendien naar een hogere boomkruinbedekking in alle stedelijke gebieden. Andermaal presteert Vlaanderen ondermaats op dit vlak, en deze stadsvlucht is dan ook een bijzonder zorgwekkende trend, die we zo snel mogelijk moeten omkeren.

*Figuur 10. Figuur 10. Spreiding van de boscompensatieprojecten in natura voor ontbossingen binnen de stad Antwerpen (2018-2021).*⁵⁶

**Het mechanisme voor
boscompensatie bouwde in
de periode 2001-2016 een
achterstand van minstens
1500 hectare op.**

54 Op basis van de Boswijzer 2021 en de stedelijke gebieden, vastgelegd volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (groot-, regionaal en kleinstedelijk gebied). Zie [Afbakening van de stedelijke gebieden in uitvoering van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen - toestand 2019 | Vlaanderen.be](#)

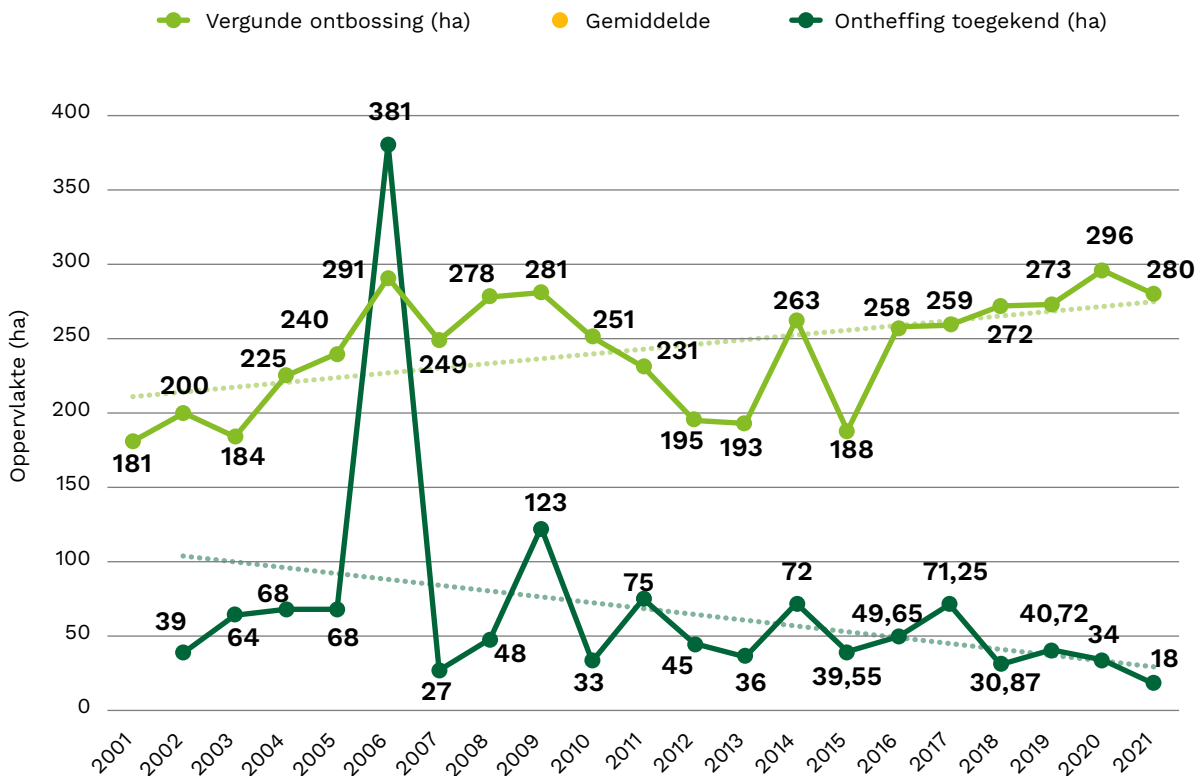
55 Meert, F. (2022)

56 Bron: Meert, F. (2022). Compensatienatuur in Vlaanderen, veruimtelijking van een financieel natuurbeleid [Masterproef ingediend tot het behalen van de academische graad van Master in de stedenbouw en de ruimtelijke planning, KU Leuven]

DWEILEN MET DE KRAAN OPEN

BOSBAROMETER BLIJFT OP STORM

Figuur 11. Vergunde ontbossing en ontheffingen op ontbossingsverbod

De verschuivingen in ons bosareaal zijn groot: het bos verplaatst zich tussen regio's en tussen planologische bestemmingen. Dat is alleen maar mogelijk omdat rooien te eenvoudig is. Ondanks een principiële ontbossingsverbod in het bosdecreet⁵⁷, worden ontheffingen en vergunningen ruim toegekend.

Om inzicht te krijgen in die dynamiek, vraagt BOS+ al sinds begin jaren 2000 de relevante cijfers over vergunde ontbossingen op bij het Agentschap voor Natuur en Bos in het kader van de zogenaamde 'Bosbarometer'. Intussen beschikken we over data voor een tijdserie over de periode 2001-2021⁵⁸.

De conclusie van deze cijfers is pijnlijk: tussen 2001 en 2021 verdween maar liefst 5.088 hectare bos met vergunning. Dat komt neer op 242 hectare per jaar, of één groot voetbalveld per dag. Ook in de laatste jaren was er geen verbetering merkbaar, integendeel, er is een duidelijk stijgende trend en in recente jaren werden recordoppervlaktes ontbossingen vergund. De cijfers liegen niet: er is zeer dringend nood aan verdere beleidsactie om onze bestaande bossen beter te beschermen.

Een iets andere dynamiek zien we in de toekenning van ministeriële ontheffingen op het ontbossingsverbod. De oppervlakte waarvoor die verkregen werd, toont over de voorbije 20 jaar een dalende trend en ligt tijdens deze legislatuur lager dan voorheen. Het Bosdecreet stelt met het principiële verbod dat ontbossing onwenselijk is, tenzij in een aantal uitzonderingsgevallen die deze ontbossing kunnen rechtvaardigen en waarvoor dan ook een vergunning kan worden aangevraagd en afgeleverd. Het gaat dan om ontbossing in goedgekeurde verkavelingen en in de harde bestemmingen wonen of industrie, gekaderd binnen Europese natuurdoelstellingen, of voor een project van algemeen belang. Voor alle andere ontbossingen mag een vergunning niet zomaar worden afgeleverd, wel pas na een ontheffing op het verbod door de Vlaamse minister van Omgeving. Maar hoewel die ontheffing in de geest van die regelgeving een uitzonderingsprocedure lijkt, werd die de voorbije decennia in de praktijk toch nog vaak aangevraagd én vlot toegekend. De oppervlakte neemt dan wel af, maar het aantal ontheffingen blijft veeleer constant.

57 Zie eerder: 'Verschuivingen tussen bestemmingen'

58 In de grafiek tekent zich een opvallende piek af in de oppervlakte waarvoor een ministeriële ontheffing werd verleend in 2006. Na ontheffing moet er ook nog een omgevingsvergunning afgeleverd worden om over te gaan tot effectieve ontbossing, maar dit kan over latere jaren gespreid worden. De herkomst van de piek in 2006 is moeilijk te traceren, maar lijkt in grote mate te wijten aan ontheffingen voor natuurontwikkeling in militaire domeinen (en buiten natuurbeheerplannen).

Bijgevolg zijn niet alleen de vele Vlaamse bossen binnen de resem uitzonderingen in het bosdecreet slecht beschermd, maar ook die daarbuiten. De vaak toegepaste ministeriële ontheffing zorgt er de facto voor dat eigenlijk elk bos in Vlaanderen van de ene op de andere dag acuut bedreigd kan zijn. Een veelbetekenend voorbeeld daarvan was het zogenaamde Essersbos in Genk. Dat werd enkele jaren geleden acuut bedreigd door de uitbreiding van een bedrijvenszone, ondanks de groene bestemming, en de ligging in Europees beschermd natuurgebied

(Natura 2000). Zelfs het feit dat het bos eigendom was van de Vlaamse overheid en van de stad Genk kon niet verhinderen dat dit in theorie zeer goed beschermde bos plots op de helling stond. Het voortbestaan ervan lag volledig in handen van toenmalig bevoegd minister Joke Schauvliege, maar zou slechts door een grote collectieve inspanning, gerechtelijke procedures van een aantal natuurorganisaties, en de opgemerkte tussenkomst van mediafiguur Wouter Deprez verzekerd worden.

ONZICHTBARE ONTBOSSING

De dataset van vergunde ontbossingen is erg interessant om lessen te trekken over het gevoerde vergunningenbeleid, maar een volledig overzicht van alle ontbossing in Vlaanderen biedt ze in geen geval. Daarvoor zijn er te veel en te belangrijke ontbossingen die zónder ontbossingsvergunning gebeuren.

- Illegale ontbossingen worden soms vastgesteld en krijgen in het beste geval een herstelplicht opgelegd, maar naar alle waarschijnlijkheid blijven ze ook nog regelmatig onder de radar.
- Natuurontbossingen – daaronder begrijpen we hier ontbossingen in functie van vastgestelde Europese natuurdoelen – zitten vaak vervat in goedgekeurde natuurbeheerplannen en zijn in dat geval vrijgesteld van ad hoc vergunningplicht.

- Ook ontbossing van private bossen jonger dan 22 jaar in landbouwgebied is vrijgesteld van vergunningplicht, op voorwaarde dat het perceel daarna weer in landbouwgebruik wordt genomen.

Belangrijk daarbij is dat deze bijkomende ontbossing ook niet altijd onderhevig is aan de boscompensatieplicht. Met name natuurontbossingen en vrijgestelde ontbossing in landbouwgebied dienen **niet gecompenseerd te worden**.

Niet al deze ontbossingen worden gestructureerd of volledig in kaart gebracht. Maar een aantal ervan zijn terug te vinden in cijfers die door het Agentschap voor Natuur en Bos worden gepubliceerd, vaak naar aanleiding van parlementaire vragen. Onderstaande tabel en grafiek geven zo een overzicht voor de **periode 2019-2021 (deze legislatuur)**⁵⁹.

TYPE	2019	2020	2021	2019-2021
ontbossing met omgevingsvergunning voor ontbossing (hectare) ⁶⁰	273	296	280	849
natuurontbossing in het kader van vastgestelde Europese natuurdoelen en in goedgekeurde beheerplannen (hectare) ⁶¹	189	?	195	384
meldingen ontbossing in het agrarisch gebied (hectare) ⁶²	?	7	13	20
vastgestelde illegale ontbossing (hectare) ⁶³	64	45	52	161
totaal ontbossing (hectare)	526	348	540	1414

59 Ontbrekende data worden weergegeven met een vraagteken. Dat betekent niet dat dit type ontbossing niet voorkwam in een bepaald jaar. De totalen zijn daarom allicht een onderschatting.

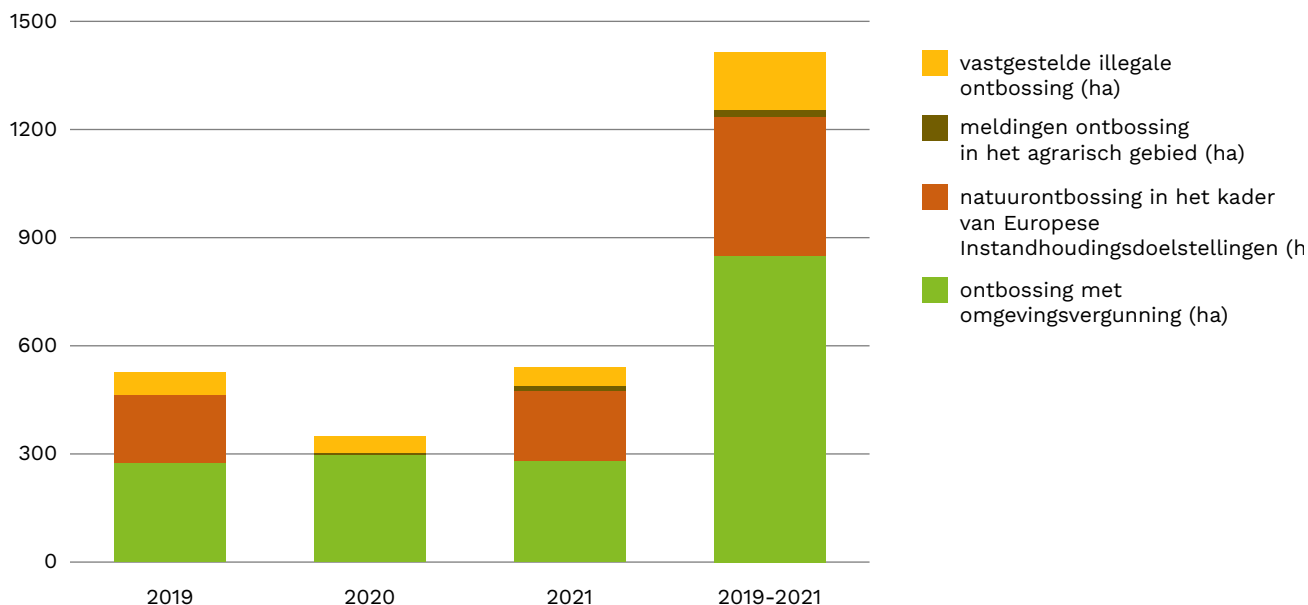
60 Cijfers opgevraagd door BOS+ bij het Agentschap voor Natuur en Bos in het kader van de Bosbarometer.

61 Cijfers opgevraagd door BOS+ bij het Agentschap voor Natuur en Bos in het kader van de Bosbarometer, en in het kader van een parlementaire vraag (234, 2020-2021), zie [Schriftelijke vraag 234 \(2020-2021\) | Vlaams Parlement](#). Het gaat om natuurontbossingen door ANB en terreinbeherende verenigingen, goedgekeurd in het jaar in kwestie maar uit te voeren in de daaropvolgende 21 jaar (looptijd natuurbeheerplan).

62 Cijfers opgevraagd door BOS+ bij het Agentschap voor Natuur en Bos in het kader van de Bosbarometer. Deze recente cijfers zijn overigens opmerkelijk laag ten opzichte van de periode 2007-2019, waar nog een jaarlijks gemiddelde van 64 hectare werd opgetekend.

63 Cijfers van het kabinet Zuhair Demir, opgevraagd door De Morgen. Zie [In 2021 verdween illegaal 150 hectare Vlaamse natuur | De Morgen](#). Het gaat hier uitsluitend om de vastgestelde illegale ontbossing. Hiervoor bestaat in theorie een herstelplicht, maar helaas zijn er achterpoortjes. Als de ontbosser zelf een regularisatietraject opstart, kan hij die regularisatie krijgen via een omgevingsvergunning, en is enkel een compensatie nodig.

Figuur 12. Beschikbare data ontbossing 2019-2021

Samen maken deze types ‘onzichtbare ontbossing’ toch een belangrijk deel uit van de totale ontbossing in Vlaanderen. In de periode 2019-2021 is op basis van deze gegevens minstens 565 hectare extra bos verdwenen of via een natuurbeheerplan toegestaan voor ontbossing in de komende decennia. Bovenop de 849 hectare die met vergunning ontbost werden in diezelfde periode. Dat is maar liefst twee derde van de vergunde ontbossing die er nog eens bij komt. Een belangrijk deel daarvan (404 hectare) moet bovendien niet gecompenseerd worden.

Boscompensatie: een zwaktebod

Tegenover al die ontbossing staat - althans in theorie - een boscompensatiemechanisme dat de totale Vlaamse bosoppervlakte in balans moet houden. Het principe is dat een ontbossing in Vlaanderen slechts vergund wordt op voorwaarde van een compenserende bebossing (financieel via het betalen van een bosbehoudsbijdrage of in natura) die rekening houdt met de ecologische waarde van het gekapte bos. Op zich is dat idee niet verkeerd. Maar boscompensatie moet een laatste redmiddel zijn, geen vrijgeleide voor meer ontbossing. En het moet slim gestuurd worden, opdat het de kwaliteit van het bosareaal kan versterken en niet verzwakken. Vandaag is die sturing zoek. En ten opzichte van de totale projectkosten van ontwikkelingen blijft een financiële compensatie - zelfs voor de meest waardevolle Europese boshabitats - met zo'n €12/m² erg laag⁶⁴. Bovendien kleeft aan het boscompensatiemechanisme een lange geschiedenis van ondermaatse monitoring en beheer.

Reeds in 2016 boog het Rekenhof zich over de werking van het boscompensatiemechanisme. Nadien schreef het een vernietigend rapport. Dat legde niet alleen de vele tekortkomingen in de regeling bloot, maar stelde ook ernstige hiaten in het databeheer vast, alsook een achterstand van meer dan 1500 hectare. Door de overbesteding van de middelen was het mathematisch onmogelijk geworden om met de resterende gelden nog de compensatie te realiseren die nodig was om gelijke tred te houden met de te compenseren ontbossingen. Dit negatief saldo blijft dan ook tot op vandaag overeind.

Toenmalig bevoegd minister Schauvliege reageerde door de complexiteit van de besteding van deze middelen nog verder op te voeren. Zo wordt de financiële bosbehoudsbijdrage (het zogenaamde Boscompensatiefonds) tegenwoordig niet alleen meer aangewend door het Agentschap voor Natuur en Bos, maar ook beschikbaar gesteld aan lokale besturen, natuurverenigingen en individuele burgers. Dit alles zorgt voor een zeer sterke versnippering van de realisaties op het terrein. Boscompensatie wordt op dit moment maar heel beperkt aangestuurd vanuit een gebiedsgerichte visie en veeleer gedreven door opportuniteiten. Zo versterkt het mechanisme de negatieve trends van versnippering en stadsvlucht van onze bossen die eerder in dit rapport werden aangetoond.

Een goede illustratie van deze tekortkomingen in het boscompensatiemechanisme, biedt het voorbeeld van de grootschalige ontbossing door Ineos Project One in de Antwerpse haven. Voor de bouw van een nieuwe plasticfabriek werd een aaneengesloten bosgebied van 56 hectare op de eigen bedrijfsterreinen

64 Op basis van de bosbehoudsbijdrage in mei 2022, vermeerderd met de boscompensatiefactor 3. Bij de inwerkingtreding van de nieuwe boscompensatieregeling zal de bosbehoudsbijdrage worden opgetrokken naar €5,60 per m².

ontbost. De compensatie daarvan wordt – met goedkeuring van het Agentschap voor Natuur en Bos en via samenwerkingen met verschillende partners – uitgesmeerd over tientallen, vaak piepkleine, perceeltjes verspreid over heel Vlaanderen. Door boscompensatie uit handen te geven aan de private markt, verliest ze elke kans op meer ruimtelijke consistentie en fungeert ze in de praktijk als een splinterbom voor het Vlaamse bosareaal.

Pas recent (tijdens de huidige legislatuur) werden de problemen rond boscompensatie echt onderkend, wat leidde tot een grondige hervorming in 2022 via het zogenaamde ‘Bosuitbreidingsdecreet’⁶⁵. Hoewel in de inleiding daarvan de nood aan een betere bosbescherming expliciet benoemd wordt, beperkt het decreet zich op dat punt helaas tot een herziening van de boscompensatieregeling. Zodra deze in voege treedt⁶⁶, zal voor de compensatiemogelijkheden een onderscheid gemaakt worden tussen openbare bossen en private bossen. Ontbossing van openbare bossen zal dan door de verantwoordelijke overheid (het bestuur dat de ontbossing vergunt) verplicht in natura moeten worden gecompenseerd. Private ontbossers zullen daarentegen de keuze krijgen tussen een compensatie in natura en een (fors verhoogde) financiële compensatie. Daarbij zal de vergunnende overheid ervoor kunnen kiezen om dit bedrag zelf te innen, indien gewenst zelfs te verhogen, en de compensatie zelf uit te voeren. Verleent een lokale overheid een vergunning tegen het advies van ANB in, dan wordt ze daar bovendien toe verplicht. Dit alles moet lokale overheden toelaten een beter bosbehoud en een meer gerichte compensatie - bijvoorbeeld op eigen grondgebied of in de nabijheid van de kernen - te organiseren. Voor de compensatie van grote ontbossingen (meer dan 10 hectare) wordt bovendien als bijkomende vereiste ingevoerd dat die ook in

blokken van minstens 10 hectare of aansluitend bij bestaande bossen moeten worden gerealiseerd.

Het nieuwe decreet voert zo een aantal interessante hervormingen in: responsabilisering van wie de vergunning tot ontbossing verleent, en inperking van verdere versnippering. Zo wil men bekomen dat compensaties sneller, efficiënter, en meer lokaal gebeuren, én dat dit leidt tot een betere afweging van belangen vooraleer een ontbossingsvergunning verleend wordt. Of dit in de praktijk ook zo zal uitdraaien, moet nog blijken. De keuzemogelijkheid maakt de nieuwe regeling complex, en de versnippering van de bevoegdheid over verschillende bestuursniveaus dreigt de monitoring en opvolging ervan nog moeilijker te maken dan vandaag al het geval is.

Toch geloven we dat dit decreet wel degelijk versterkend kan zijn voor gemeenten die een ambitieus bosbeleid willen voeren. Het opnemen van de compensatieplicht kan ambtenaren aanmoedigen om doordachter te vergunnen, en het (stevig) optrekken van de bosbehoudsbijdrage kan ontbossingen ontraden. Bovendien kan men die bijdrage in verhouding stellen tot de lokale grondprijzen, waardoor boscompensatie binnen het eigen grondgebied, of liever nog compensaties in het groenarme stedelijke of verstedelijkende gebied haalbaar worden. Helaas mist het decreet ook kansen, in de eerste plaats voor een effectieve, decretale verstrenging van het ontbossingsverbod. Boscompensatie blijft daarmee slechts een vorm van flankerend beleid, en de effecten op een beter bosbehoud staan of vallen met de invulling en toepassing van het decreet door het lokaal niveau.

Een compensatiebos zal per jaar slechts 1 à 2% van de koolstof opslaan die in een oud robuust bos is opgeslagen.

65 Voor toelichting bosuitbreidingsdecreet: <https://bosplus.be/nieuws/nieuwe-regeling-boscompensatie-meer-verantwoordelijkheid-voor-lokale-besturen-maar-ook-nieuwe-kansen-voor-bosuitbreiding-en-behoud/>

66 Tijdens het schrijven van dit rapport (mei 2023) is de nieuwe regeling in tegenstelling tot de andere bepalingen van het Bosuitbreidingsdecreet nog niet van kracht.

Bosbalans

TYPE	2019	2020	2021	2019-2021
ontbossing met omgevingsvergunning voor ontbossing (hectare)	273	296	280	849
natuurontbossing in het kader van vastgestelde Europese natuurdoelen en in goedgekeurde beheerplannen (hectare)	189	?	195	384
meldingen ontbossing in het agrarisch gebied (hectare)	?	7	13	20
vastgestelde illegale ontbossing (hectare)	64	45	52	161
totaal ontbossing (hectare)	526	348	540	1414
compensatieopdracht opgelegd voor vergunde ontbossing (hectare) ⁶⁷	306	381	287	974
herstelplicht vastgestelde illegale ontbossing (hectare) ⁶⁸	64	45	52	161
totaal opgelegde compensatie (hectare)	370	426	339	1135
netto winst of verlies (hectare)	-156	78	-201	-279

Ook in de recente herziening van het boscompensatiemechanisme blijft een cruciale vraag onbeantwoord, nochtans de bestaansreden van het mechanisme. Slagen we er aan het einde van de rit in de bosbalans (evenwicht tussen ontbossingen en compenserende bebossingen) in Vlaanderen te behouden en liever nog positief te beïnvloeden?

Opnieuw kijken we naar de beschikbare gegevens voor de huidige legislatuur (2019-2021). Het overzicht van de ontbossing vullen we aan met een berekening van de bijhorende compensatieplicht.

Wat zeggen die cijfers over onze bosbalans? Tussen 849 hectare ontbossing met omgevingsvergunning, en de 974 hectare compensatiebos die daar wordt tegenovergesteld, is er een beperkt positief saldo van 125 hectare. Maar dit wordt meer dan tenietgedaan door de bijkomende ontbossingen die ontsnappen aan de compensatieplicht, met name natuurontbossingen en vrijgestelde ontbossing in het agrarisch gebied. Zelfs met een onvolledige dataset van de bijkomende ontbossingen, stellen we zo op drie jaar tijd een verlies van 279 hectare vast. Met andere woorden: zelfs als alle compensatieverplichtingen correct worden nageleefd – quod non, zoals bleek uit het rapport van het Rekenhof in 2016 – blijft de regelgeving rond bosbehoud en boscompensatie ontoereikend. En dat terwijl het mechanisme in de geest van het Bosdecreet (dankzij een boscompensatiefactor die varieert tussen 1 en 3 naargelang de ecologische waarde van een bos) eigenlijk moet leiden tot een verhoging van de bosoppervlakte. Eerder dan aan een versterking van het bosareaal, blijft ze echter bijdragen aan een verdere afkalving ervan.

Voor de ontbossingen in functie van vastgestelde Europese Natuurdoelen (Natura 2000 beleid) wegen hier sterk door.⁶⁹ Op zich zijn deze natuurontbossingen doorgaans te verdedigen, wanneer ze passen binnen een doordacht en kwaliteitsvol natuurbeheer. Soms kan het creëren of herstellen van diverse (open) natuurtypes een belangrijke meerwaarde opleveren voor de biodiversiteit, ten opzichte van bestaand (ecologisch minder waardevol) bos. Maar de vrijstelling op de compensatieplicht die deze ontbossingen vandaag genieten, vormt wel een probleem. Door de grote oppervlakten waarvoor ze verleend wordt, ondermijnt deze in grote mate het compensatieprincipe. Deze vrijstelling wordt beargumenteerd met de stelling dat dit soort ontbossingen een maatschappelijk belang dient, maar die argumentatie gaat voorbij aan de essentie van het compensatiemechanisme. Als het verzekeren van een bosbalans het doel is, is een vrijstelling op basis van de aanleiding moeilijk verdedigbaar – ook al kent die een maatschappelijk belang. Wiskunde is onvermurwbaar, en de som van ontbossing en compensatie houdt simpelweg geen rekening met achterliggende motieven. Bovendien wordt die vrijstelling exclusief gegeven voor één maatschappelijk belang, terwijl tal van andere ontwikkelingen van maatschappelijk belang (bijvoorbeeld de aanleg van een fietspad of de bouw van een school) niet vrijgesteld worden. Ook voor het draagvlak voor boscompensatie is dat funest. In die zin kunnen we ons laten inspireren door onze noorderburen. Als onderdeel van haar recente bossenstrategie besliste Nederland dat alle natuurontbossingen voortaan gecompenseerd moeten worden, en bovendien met terugwerkende kracht sinds 2017 – een opdracht van ruim 3.400 hectare. Interessant is bovendien dat men zich engageert deze

67 Gegevens opgevraagd bij het Agentschap voor Natuur en Bos in het kader van de Bosbarometer. Som van de opgelegde compensaties in natura en de oppervlakte te compenseren door ANB met financiële bijdrage in het boscompensatiefonds.

68 We gaan er voor deze berekening van uit dat voor alle vastgestelde illegale ontbossing ook een herstelplicht wordt opgelegd. In werkelijkheid is dit wellicht een overschatting omdat illegale ontbossing soms geregulariseerd wordt via de aanvraag van een ontbossingsvergunning achteraf en er dus overlap bestaat met de boscompensaties.

69 Belangrijke kanttekening daarbij is dat de natuurontbossingen opgenomen in de tabel goedgekeurd zijn in het jaar in kwestie, maar zullen worden uitgevoerd over de komende twee decennia. We gaan er hier van uit dat de jaarlijks bijkomende goedkeuringen voor ontbossing, min of meer gelijke tred houden met de uitvoering ervan.

compensaties hoofdzakelijk buiten het Natuurnetwerk Nederland te realiseren, om voldoende ruimte beschikbaar te houden binnen het Natuurnetwerk voor echte bosuitbreiding⁷⁰.

De cijfers rond illegale ontbossing bevatten uitsluitend de vaststellingen door de Natuurinspectie. Welk aandeel illegale ontbossing onder de radar blijft, is niet gekend. Hoewel er de voorbije jaren bijkomend geïnvesteerd is in handhaving van natuurovertredingen, blijft de capaciteit hiervoor beperkt en wordt er nog vaak reactief gewerkt. De kans blijft dus groot dat een significante oppervlakte illegale ontbossing niet vastgesteld en bijgevolg ook niet gecompenseerd wordt.

Wat bovenstaande tabel verder niet in beeld brengt, is de bosuitbreiding – gepland en/of spontaan. Daarmee doet ze dus geen uitspraak over de totale

bosoppervlakte, die volgens de officiële metingen de voorbije twee decennia constant is gebleven. In elk geval zetten de cijfers de grote inspanningen die momenteel geleverd worden om 4.000 hectare extra bossen te realiseren in een ander licht. Die inspanningen zijn lovenswaardig, maar worden overschaduwd door een aanhoudend verlies. Zonder een meer sluitend beleid rond bosbehoud en boscompensatie, blijft het dweilen met de kraan open.

Het is dan ook van cruciaal belang dat de uitzonderingen die worden toegekend op de compensatieverplichtingen herbekeken en teruggeschroefd worden. Zo niet, dan zullen ze grote gaten blijven slaan in zowel het Vlaamse bosareaal als in het draagvlak voor het gevoerde beleid.

(ONVOLDOENDE) METEN IS (ONVOLDOENDE) WETEN

Beter beleid begint bij een beter inzicht in dynamieken. De mist over de Vlaamse bosoppervlakte en de verschillende meetmethoden die we daarvoor gebruikten – elk met hun eigen gebreken – hebben we eerder al uitgebreid beschreven⁷¹. Maar ook de officiële data over ontbossingen, vergunningen en compensatie blijken gefragmenteerd en voor een aantal belangrijke aspecten onvolledig.

Zo bestaat er nog geen overzicht van goedgekeurde natuurontbossingen of van de vrijgestelde ontbossingen in het agrarisch gebied, en weten we zeer weinig over illegale ontbossing. Tenslotte is er

in de praktijk een zekere overlap met kappingen van hoogstammige bomen. Vooral in stedelijke gebieden en tuinen worden soms bomen gekapt met een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen, terwijl die volgens het bosdecreet eigenlijk als een bos moeten beschouwd worden – en dus slechts gekapt zouden mogen worden met een ontbossingsvergunning en eventuele compensatieplicht. Vooral in boomrijke woongebieden (villawijken, woonparken) vormt dit een belangrijke bijkomende bedreiging voor het bosareaal.

70 Landelijke bossenstrategie en beleidsagenda 2030, zie [Uitwerking ambities en doelen landelijke Bossenstrategie en beleidsagenda 2030](#) | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

71 Zie eerder: 'Mist over het Vlaams bosareaal'

WAARDEVOL BOS IS WEERLOOS

© Yves Adams / Vida

De gevolgen van deze hoge bosdynamiek zijn funest. Doordat bestaand bos vervangen wordt door nieuw bos, verliezen bossen biodiversiteit, koolstofvoorraden en veerkracht. Bovendien zorgen deze wandelende bossen voor een nog verdere versnippering van het Vlaamse bosareaal. Zonder decretale bescherming blijven intussen ook bijzonder waardevolle

bossen aan een hoog tempo verdwijnen. Oude en onvervangbare (Ferraris)bossen, bossen met een hoge biologische waarde⁷², en zeldzame aaneengesloten bosgebieden, zijn ondanks hun uitzonderlijk belang (ecologisch, recreatief en cultuurhistorisch), niet beter beschermd dan ander bos.

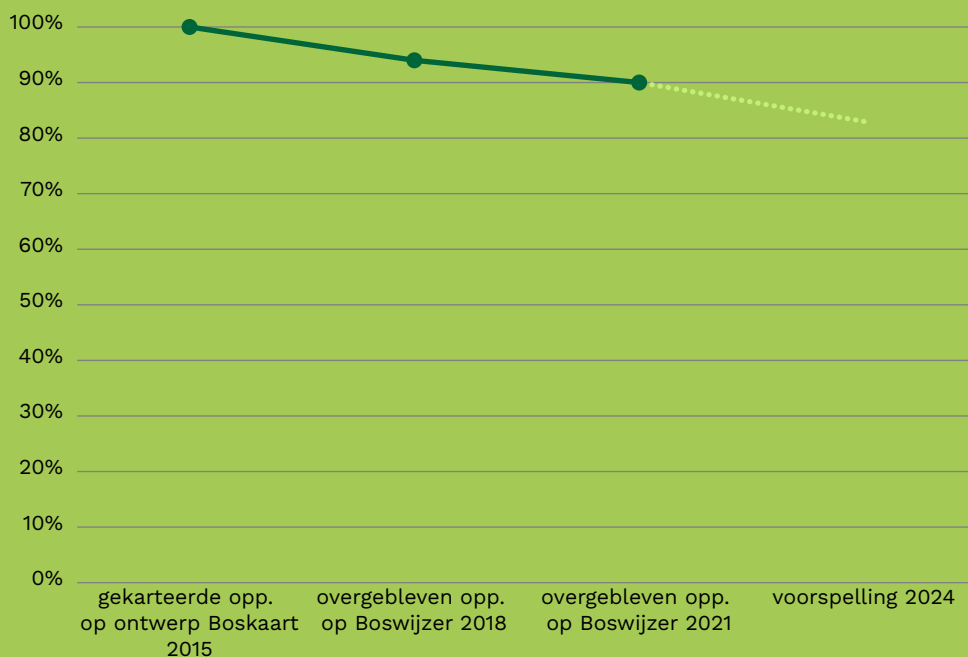
MEEST KWETSBARE WAARDEVOLLE BOSSEN

Op papier is een betere bescherming van onze waardevolle bossen al decennia een belangrijke ambitie. Maar de laatste echte poging om die ambitie ook te vertalen naar een decretale regeling, heeft onder voormalig minister van Omgeving Joke Schauvliege roemrijk gefaald⁷³. Het opzet was nochtans duidelijk: op basis van een aantal objectieve criteria (onder meer bosleeftijd, kartering op de biologische waarderingskaart, schaal) zou een kaart opgemaakt worden van de meest waardevolle, maar kwetsbare want ruimtelijk bedreigde bossen⁷⁴. Deze werkwijze werd bovendien vastgelegd in het Bosdecreet, en de geselecteerde bossen zouden decretaal - dus op Vlaams niveau - beschermd en indien nodig herbestemd worden.

Een eerste versie van deze 'boskaart' kwam na een uitgebreide karteringsoefening in 2015 tot een toplaag van zowat 20.000 hectare zeer waardevolle en te beschermen bossen, gelegen buiten de groene bestemmingen. Politiek werd er echter beslist niet de volledige toplaag, maar slechts een selectie daarvan te beschermen. Haalbaarheid, betaalbaarheid, 'beslist beleid' en politieke inmenging wogen sterk op de gemaakte keuzes. Zo landde men op een kaart van een goede 12.000 hectare waardevol en bedreigd bos, voornamelijk (65%) gelegen in landbouwgebied en veel minder in harde - en dus economisch interessantere - bestemmingen.

Tot een betere bescherming zou het ook voor deze bossen helaas nooit komen. De vele filteroperaties die doorheen de jaren op de boskaart waren toegepast en de twijfelachtige keuzes die bij de uiteindelijke selectie gemaakt werden, leidden ertoe dat de definitieve Boskaart die in mei 2017 in openbaar onderzoek ging zodanig gammel was dat ze kritiek oogstte uit alle hoeken en quasi meteen naar de vuilnisbak verwezen werd. Sindsdien is het rond de zonevreemde bossen erg stil gebleven. Daarom haalden we de beruchte Boskaart uit 2017 nog eens van onder het stof en vergeleken we deze met de recente Boswijzer-edities.

Figuur 13. Verliezen binnen ontwerp Boskaart

72 Onder andere de bossen gekarteerd op de Biologische waarderingskaart, zie [Biologische Waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart - Toestand 2020 | Vlaanderen.be](#)

73 Zie ook eerder: 'Bosbescherming'

74 Zie ook eerder: Van 'zonevreemd' naar 'ruimtelijk bedreigd'

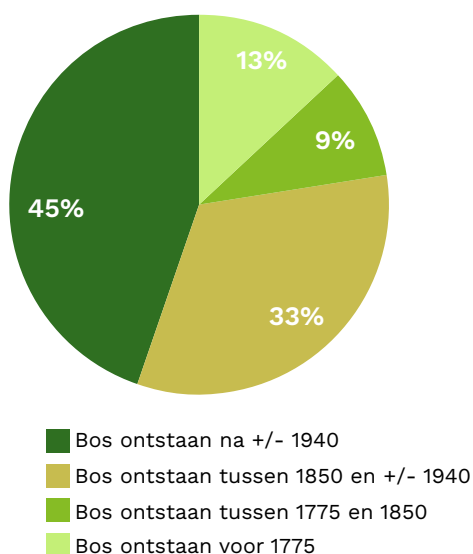
Op de kaart die in 2017 in openbaar onderzoek ging, was ruim 12.000 hectare bos gekarteerd als Meest Kwetsbaar Waardevol Bos. Maar tussen de opmaak van die ontwerpkaart, en de Boswijzers van 2018 en 2021, is volgens onze analyse al meer dan 10% van de bossen die destijds bescherming beloofd werden, verdwenen. Als dat tempo zich heeft doorgezet, zou dat tegen het eind van deze legislatuur en de volgende Boswijzer (2024) een verlies betekenen van 15%! Wellicht zijn deze cijfers een overschatting, te wijten aan de grote foutenmarge in de Boswijzerkartering⁷⁵. De oefening blijft echter verontrustend.

Ook de vergelijking met alle verliezen van bos en aaneengesloten hooggroen over diezelfde periode (2015 tot 2021) is interessant⁷⁶. 7,4% van het hele areaal in 2015 ligt op de ontwerpkaart, tegenover 6,6% van de verliezen die we sindsdien vaststellen. Daaruit leren we dat de Meest Kwetsbare Waardevolle Bossen bijna even snel verdwijnen als de overige bossen en aaneengesloten hooggroen.

VERLIES VAN OUD BOS

Bosontwikkeling gaat traag, zeer traag. Een nieuw gepland bos in de gematigde streken doet er meerdere decennia tot zelfs honderd jaar over om zijn maximale hoogte te bereiken. En dan hebben we het enkel nog maar over de hoogte. Om van een echt, oud bos te spreken met een volwaardig bosklimaat en bijhorende kruidachtigen, bodemleven en -structuur, boomsoorten- en leeftijdsdiversiteit, zadenbanken, etc. moet je nog veel langer wachten. Oude bossen zijn ecologisch bijzonder waardevol en de facto onvervangbaar.

Figuur 14. Bosleeftijd in 2021

Oud bos is echter zeldzaam in Vlaanderen. Veel ervan is verdwenen onder de invloed van industrialisering, bevolkingsgroei, welvaartstoename en onzorgvuldig ruimtegebruik. Volgens de Bosleeftijdskaart uit 2001, was slechts 13% van de toen 146.428 hectare bos Ferrarisbos. Dat wil zeggen: ontstaan vóór 1775 én sindsdien altijd bebost geweest⁷⁷. Bijna de helft van de bossen was op dat moment jonger dan 60 jaar.

Naast de boshistoriek (hoe lang was een terrein bebost?) kunnen we kijken naar de oude boscontouren (stond hier ooit bos en in welke periode dan wel?). Ter vergelijking: van alle bos en aaneengesloten hooggroen op de Boswijzers, ligt zo'n 23% in Ferrariscontouren, met andere woorden het bevindt zich op een locatie dat ten tijde van Ferraris ook bos was maar het daarom sindsdien niet onafgebroken is gebleven. Ook al is dit dus niet noodzakelijk steeds bebost geweest, de vroegere aanwezigheid van bos kan betekenen dat de bodem nog unieke zaadbanken bevat, of relictpopulaties in bosranden of houtkanten, wat ook jonger – of nieuw – bos op deze locaties extra waardevol maken. Daarom is ook de vergelijking van de brutoverliezen binnen en buiten oude boscontouren – de turnover of het tempo waarmee bos en aaneengesloten hooggroen er verdwijnt – interessant.

Bos en aaneengesloten hooggroen verdwijnt gelukkig trager binnen oude boscontouren dan erbuiten, en het verschil in turnover is bovendien significant (7 à 8% versus 13%). Dit heeft voornamelijk te maken met het feit dat heel wat van die Ferrarisbossen bijkomende beschermingsstatuten kennen en/of beheerd worden door terreinbeherende organisaties, en dat is maar goed ook. Denk dan aan grote en bekende bosdomeinen zoals het Zoniënwoud, het Hallerbos en het Meerdaalwoud.

Desalniettemin gaat de ontbossing in heel veel oude bossen die niet de luxe van een dergelijk bijkomend beschermingsstatuut hebben, toch nog verontrustend hard. Vaak gaat het dan ook om kleinere bosnippen, met als bekend voorbeeld een aantal woonparken waar ondanks een hoge bosleeftijd en bijhorende waarde nog steeds gebouwd kan worden. Er wordt dus nog niet voorzichtig genoeg omgegaan met oude bossen, terwijl we deze toch mogen beschouwen als de eeuwenoude kathedralen van ons bosareaal: uniek en onvervangbaar.

⁷⁵ Zie ook eerder: 'Methodiek'

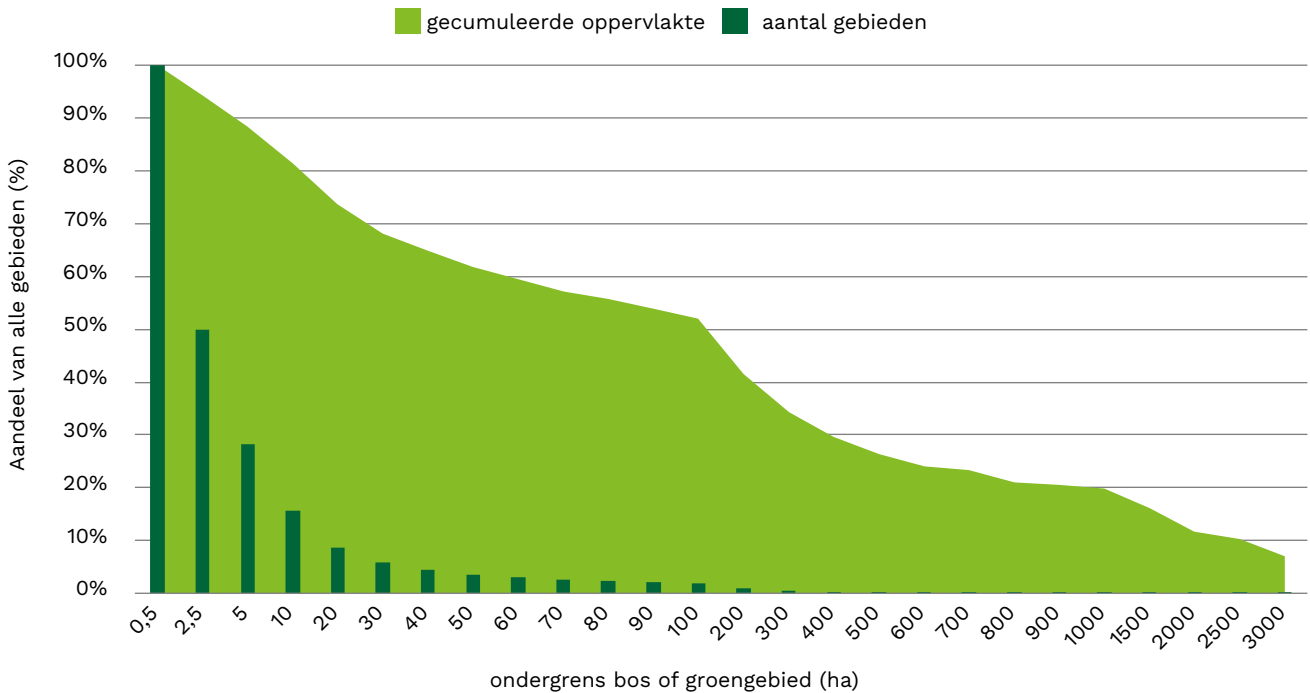
⁷⁶ Op basis van Boswijzers 2015 en 2021

⁷⁷ Bosleeftijden o.b.v. Bosleeftijd opname 1771-2001, situatie in 2001. Deze kaart geldt als de laatste gedetailleerde kartering van de boshistoriek in Vlaanderen, zie [Bosleeftijd, Opname 1771-2001, actualisatie 2021 | Vlaanderen.be](#)

VERSNIPPERING

Figuur 15. Schaal aaneengesloten bossen en hoogroen

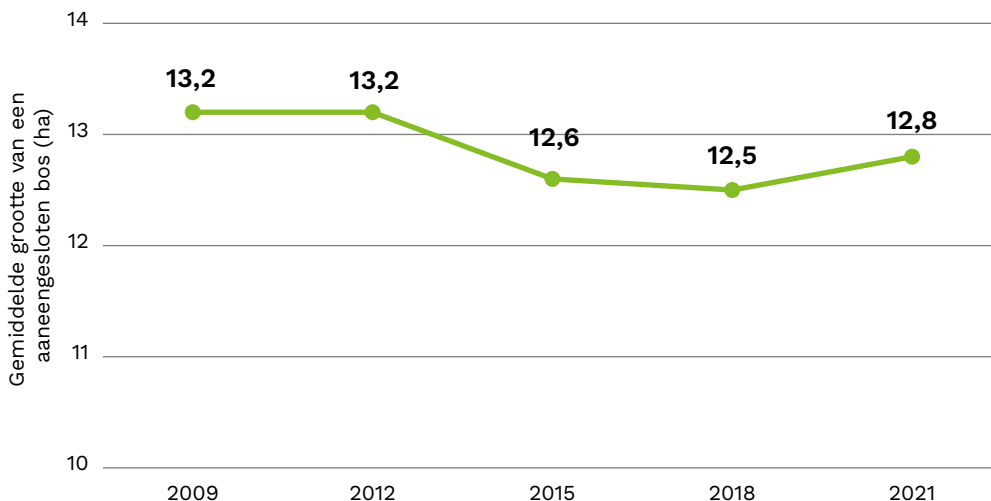

Een andere problematiek is de grote versnippering van ons bos. Dat is niet alleen maatschappelijk 'vervelend' omdat het een adequate natuurbescherming en ruimtelijke ordening bemoeilijkt, maar ook nefast voor de bosvitaliteit en biodiversiteit. Ondanks een positieve trend in de boomsoortendiversiteit van Vlaamse bossen, zien we weinig verbetering bij het aantal kruidachtigen en in het bijzonder oudbossoorten⁷⁸. Deze zijn vaak weinig mobiel en kunnen zich maar over beperkte afstanden verspreiden. Zo kunnen zij nieuwe, geïsoleerde bossen moeilijk of helemaal niet bereiken. De beperkte schaal van onze bossen vergroot bovendien de impact van milieudruk

als stikstofdepositie, omwille van de sterke randeffecten.

De Boswijzer 2021 telt een zeer groot aantal kleine bos- en aaneengesloten hooggroengebieden - meer dan de helft is kleiner dan 2,5 hectare - en een klein aantal grote gebieden die wél veel van de totale oppervlakte uitmaken. Amper 2% van de gekarteerde bossen is groter dan 100 hectare, maar samen staan zij in voor ruim de helft (52%) van het totale areaal. Door verschillende Boswijzer edities met elkaar te vergelijken, zien we hoe die grote versnippering de voorbije jaren is geëvolueerd.

Figuur 16. Evolutie versnippering bos en aaneengesloten hoogroen

78 Agentschap voor Natuur en Bos (z.d.). *Bosinventaris*. Zie [Bosinventaris](#) | Agentschap voor Natuur en Bos

De gemiddelde oppervlakte van een aaneengesloten bos- of hooggroengebied is volgens de Boswijzer 2021 12,8 hectare. Dit is een positieve trendbreuk met de evolutie tussen 2009 en 2018, waarin de gemiddelde oppervlakte met zo'n 5% was afgenomen. Toch blijft de versnippering hiermee zeer groot en de totale

trend lijkt negatief. Die versnippering wordt ook bevestigd door de Vlaamse Bosinventaris: maar liefst een kwart van de proefvlakken waarin de metingen voor de bosinventaris gebeuren, ligt op minder dan 20 meter van een bosrand⁷⁹.

VERLIES VAN KOOLSTOFVOORRADEN

De opslag van koolstof in bomen en bodems is een gekende en belangrijke ecosysteemdienst die bossen leveren. Omgekeerd zorgt ontbossing voor een bijkomende CO₂-uitstoot. Stoppen van ontbossing kwam in het laatste synthesesrapport van het IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) naar boven als een van de belangrijkste oplossingen voor de huidige klimaatcrisis. Op Vlaamse schaal is bos relatief gezien (in vergelijking met de fossiele industrie) geen grote speler als het over potentiële emissiereducties gaat. Daarvoor hebben we te weinig bos in verhouding tot de grote bevolking en economie. Dit betekent echter niet dat bos onbelangrijk is om de noodzakelijke CO₂-reductiedoelstellingen te halen. De uitdaging is nu eenmaal groot, wat elke bijdrage in het terugdringen van onze koolstofuitstoot broodnodig maakt. Bovendien draagt ontbossing twee keer bij aan een hogere uitstoot: door het verlies aan bestaande opslag in bodem en biomassa, maar ook doordat verdere opslag in de toekomst wordt belemmerd.

Boscompensatie op een andere locatie is op dit vlak geen evenwaardig alternatief. Het CO₂-verlies per hectare dat volgt uit de ontbossing van een goed ontwikkeld bos, kan nooit op korte termijn ge-offset worden door de CO₂-opslag in de wettelijk verplichte boscompensatie⁸⁰. Er is dus steeds sprake van een verlies, dat bij mature en goed ontwikkelde bossen kan oplopen tot een factor 100! Dit soort bossen kan tot 750 ton CO₂ per hectare in hun bovengrondse biomassa en bosbodem opslaan, terwijl een succesvol

compensatiebos “slechts” 7,5 à 10 ton per hectare en per jaar uit de lucht haalt. Bovendien wordt de hoogste opslagcapaciteit van bossen pas behaald rond de leeftijd van 100 jaar. De hoge dynamiek en verjonging van bossen heeft dus een dubbel negatieve invloed. Wandelende bossen zorgen voor een netto koolstofverlies.

Dat is niet alleen verontrustend vanuit klimaattoegpunt, maar ook in strijd met recente Europese regelgeving. In het kader van de Europese Green Deal worden in de toekomst van alle lidstaten hogere inspanningen verwacht om de emissies uit landgebruiksveranderingen terug te dringen, waarbij ontbossing veruit de belangrijkste is. Op EU-niveau is daarvoor een nieuw streefcijfer vastgelegd⁸¹, en om die doelstelling te halen, zijn ook voor de lidstaten bindende doelen gesteld voor een bijkomende opname van emissies⁸². Die houden rekening met de huidige situatie, principes van kosteneffectiviteit en een billijke verdeling. Voor België resulteert dat in de opdracht om in de periode 2026-2030 jaarlijks 320 kiloton CO₂-equivalenten extra uit de atmosfeer te verwijderen via duurzaam landgebruik. Dat staat ongeveer gelijk aan wat alle Vlaamse bossen vandaag opslaan. Deze meer ambitieuze doelstellingen zullen van toepassing zijn vanaf 2026 en vanaf dan zullen we als land en regio dus beter moeten presteren dan louter onze bosoppervlakte in evenwicht te houden. We zullen via ons landgebruik een stevig positief saldo moeten genereren.

79 Agentschap voor Natuur en Bos (z.d.). *Bosinventaris*. Zie [Bosinventaris | Agentschap voor Natuur en Bos](#)

80 Afhankelijk van het type bos wordt gerekend met een compensatiefactor van 0 tot 3.

81 Zie [Aangenomen teksten - Landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw \(LULUCF\) - Dinsdag 14 maart 2023 \(europa.eu\)](#)

82 Annex II bij Regulation (EU) 2018/841, Zie [20221110RES52801.pdf \(europa.eu\)](#)

SAMEN TEGEN ONTBOSSING

Overheden deden de voorbije decennia bitter weinig om de ontbossingstrein te stoppen. In haar regeerakkoord belooft de Vlaamse regering 'bestaande waardevolle bossen maximaal te vrijwaren' en ook tijdens vorige legislaturen werden dergelijke doelstellingen vaak vermeld, maar tot dusver blijft het wachten op een afdoende decretale bescherming. Na de pijnlijk mislukte poging van voormalig minister Joke Schauvliege om zo'n 12.500 hectare waardevolle maar ruimtelijk bedreigde bossen te beschermen via de opmaak van een 'boskaart', bleef het rond de thematiek lange tijd oorverdovend stil.

Huidig minister van Omgeving Zuhail Demir ambieert in het zogenaamde 'Bosuitbreidingsdecreet' een beter bosbehoud via een herziening van het boscompensatiemechanisme, maar die regeling is vooralsnog niet in werking getreden en zorgt niet voor een werkelijke, decretale bescherming van bos in Vlaanderen. Lokale besturen blijven intussen vlot vergunningen voor ontbossingen toekennen: voor de bouw van woningen, uitbreidingsmogelijkheden voor bedrijven en industrie, ontginningen of infrastructuur. Positief is de strengere advisering van ontbossingsaanvragen die we recent vaststellen bij het ANB, maar doordat deze meer kritische aanpak niet decretaal verankerd is, is het een beleidsactie die snel opnieuw kan worden teruggedraaid. Ook een lopende studie naar de opmaak van een aantal 'bos-RUP's' of thematische ruimtelijke uitvoeringsplannen die waardevolle bossen kunnen herbestemmen, is potentieel interessant. Deze belooft echter niet de noodzakelijke kentering op korte termijn. Een sterke verankering van een betere bosbescherming in de regelgeving blijft dus absoluut noodzakelijk.

Wie wél wakker ligt van ontbossing, is de burger. Bezorgde buurtbewoners en natuurliefhebbers vinden elkaar en laten hun stem horen. Actiegroepen in het hele land gaan op de barricaden staan om bedreigde

bossen en natuur te redden. BOS+ en Greenpeace willen hen, met deze campagne, ondersteunen en verder inspireren. Maar ook het beleid moet mee, lokaal en bovenlokaal.

Onze eis is helder: een onmiddellijk moratorium op de vernietiging van onze meest waardevolle bossen, en een algemene ontbossingsstop tegen 2030. Dat veronderstelt een dringende afbakening van waardevolle bosgebieden zoals vastgelegd in het bosdecreet art. 90ter, een globaal strengere boswetgeving én handhaving, een snelle en ambitieuze realisatie van de beloofde Bouwshift, en een doordacht ruimtelijk beleid dat lokale besturen in staat stelt ruimtelijk bedreigde groengebieden te herbestemmen.

BOSBESCHERMING EN RUIMTELIJK BELEID: WAAROM EEN FALENDE BOUWSHIFT GEEN OPTIE IS

Bosbeleid in Vlaanderen is moeilijk te begrijpen zonder inzicht in de specifieke ruimtelijke situatie van onze regio, en in het gevoerde ruimtelijk beleid. De problematiek van onze ruimtelijk bedreigde of 'zonevreemde' bossen, en de moeizame zoektocht naar grond voor de beloofde bosuitbreiding, zijn beide uitwassen van decennia ruimtelijk non-beleid. Maar ook andere sectoren met een grondvraag worden in toenemende mate geconfronteerd met de problematiek. Of het nu gaat over de inplanting van hoogspanningsleidingen voor het transport van hernieuwbare stroom, om vragen voor bedrijfsuitbreidingen of om de realisatie van woningbouw: al deze ontwikkelingen botsen in toenemende mate op de limieten van onze ruimtelijke wanorde. Met de beloofde bouwshift wil de Vlaamse overheid het tij keren. Om de inname van open ruimte tegen 2025 te halveren (ten opzichte van 2018, of van 6 naar 3 hectare per dag) en tegen 2040 volledig te stoppen, is een drastische kentering nodig, ondersteund door slimme en betaalbare flankerende maatregelen.

Gezocht: ruimte voor open ruimte

Vlaanderen is niet alleen één van de meest bosarme regio's van Europa, maar is ook extreem dichtbevolkt, verhard en versnipperd. 16% van Vlaanderen is verhard (ruim drie keer het Europees gemiddelde) en ons volledige ruimtebeslag bedraagt 33%. Dat wil zeggen dat één derde (!) van onze oppervlakte ingenomen wordt door wonen, werken, recreatie en infrastructuur. En elke dag nog komt daar ruim 5 hectare bij⁸³. We tellen 3 miljoen woningen, waarvan één vierde in lintbebouwing of verder verspreid. Zo ligt ons ruimtebeslag versnipperd over de hele regio, met lange linten van wegen en woningen, en de nevelstad of *urban sprawl* in de befaamde Vlaamse ruit. Voor open ruimte (landbouw en natuur) blijft weinig over. Ons wegennetwerk behoort tot het dichtste ter wereld. Er is in Vlaanderen ruim 5 km weg voor elke km² van ons grondgebied, meer dan het dubbele van Nederland⁸⁴. De kostprijs van deze ruimtelijke verrommeling zadelt de Vlaamse belastingbetaler op met een torenhoge factuur. Bovendien zorgt deze *urban sprawl* voor grote verkeersonveiligheid doordat doorgaand en lokaal verkeer voortdurend met elkaar in conflict komen, en wordt het onmogelijk om alle Vlamingen op een efficiënte en betaalbare manier van voldoende openbaar vervoer te voorzien. Ook voor bos en natuur zijn de gevolgen funest: grote aaneengesloten natuur- en bosgebieden zijn zeldzaam, en wat nog rest, blijft aan een hoge versnipperings- en ontwikkelingsdruk onderhevig.

Ruimtelijke verrommeling

Ruimtelijke ordening in Vlaanderen lijkt veeleer ruimtelijke verrommeling. Hoe het zover kon komen, is onderwerp van een lange geschiedenis. Veel valt terug te brengen tot de intussen 50 jaar oude gewestplanning die van bij de start bijzonder kwistig was met bouwrechten, en decennia lang ongewijzigd en onaangepast bleef aan veranderende maatschappelijke noden. Maar de voorbije decennia werden ook gekenmerkt door een totaal gebrek aan handhaving en een steeds verdere uitholling van de regelgeving. Hoe we vandaag uit die penibele situatie vertrekken, omgaan met dat wat ons nog rest en werken aan een duurzaam landgebruik, is een verhaal dat we samen schrijven.

Het antwoord van Vlaanderen kwam er eerst met het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, later met de befaamde bouwshift (de vroegere betonstop) die recent nogmaals werd bekrachtigd in het Vlaams parlement. Tegen 2025 moet de inname van open ruimte gehalveerd en tegen 2040 moet ze volledig gestopt zijn. Verdere ontwikkeling mag zich dan nog uitsluitend situeren in de daartoe voorziene bestemmingen, en op gronden die reeds in gebruik zijn. In lijn met de goedgekeurde ambities van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen zullen daarbij zo'n 30.000 hectare nog onbebouwde maar voor bebouwing bestemde gronden gevrijwaard moeten worden. Met andere woorden: de harde gewestplanbestemming moet er geschrapt worden en omgezet naar landbouw, bos of natuur. De inzet is hoog, de tijdslijn ambitieus, maar de doelstellingen extreem relevant.

83 Pisman, A., Vanacker, S., Bieseman, H., Vanongeval, L., Van Steerteghem, M., Poelmans, L., & Van Dyck, K. (Eds.). (2021). Zie Ruimterapport 2021 | Departement Omgeving - Vlaamse overheid (vlaanderen.be)

84 [Ontwerp mobiliteitsplan geintegreerde versie inform en richtinggevend deel \(2\).doc](http://ontwerp.mobiliteitsplan.geintegreerde.versie.inform.en.richtinggevend.deel.2).doc) (mobiliteitsplanvlaanderen.be)

Bescherming voor zonevreemde bossen en natuur?

In principe biedt de bouwshift daarmee enorme kansen voor zowel de realisatie als de bescherming van bos en natuur. Want heel wat van die onbebouwde gronden herbergen vandaag al mooie stukjes bos en natuur. Onderzoekers van Hogent vonden in een recente analyse dat 30.000 hectare open ruimtegebieden moeten geneutraliseerd worden om de bouwshift te kunnen waarmaken⁸⁵. 11.000 hectare daarvan scoort bovendien hoog op natuur-, ecosysteemdienst- en landschapswaarden en/of watergevoeligheid, en verdient volgens de onderzoekers dan ook onmiddellijke bescherming en herbestemming in het kader van de natuur-, milieu- en ruimtelijke plannen van de Vlaamse overheid. Daaronder bevindt zich ook een belangrijk aandeel waardevolle bossen, voornamelijk in het oosten van het land. We noemen deze bossen prioritair bedreigd, want bij het realiseren van hun bestemming dreigen ze volledig gerood te worden. Ze zitten met andere woorden in de 'frontlinie' van de zonevreemde bossen.

Herbestemming op Vlaams niveau

Een betere bescherming van onze zonevreemde bossen en natuur kan perfect samenvallen met de realisatie van de beloofde bouwshift. Dat bevestigt ook de expertencommissie 'Taskforce Bouwshift' in haar eindrapport over de uitvoering ervan. Door de 30.000 hectare te herbestemmen oppervlakte slim te selecteren, ontstaan win-wins voor het natuur- en ruimtelijk beleid. Hierbij mag die herbestemming - en het bijbehorende kostenplaatje - niet alleen op de schouders van lokale besturen terecht komen. Ook de Vlaamse overheid moet haar verantwoordelijkheid nemen en, via een Vlaams moratorium, zorgen voor een duurzame bescherming van kwetsbare openruimtegebieden met een belangrijke natuurwaarde. Gebaseerd op de urgente natuur- en klimaatdoelstellingen kan de Vlaamse regering daarvoor een onmiddellijk moratorium motiveren op ontbossing in deze gebieden, met de belofte (op termijn) ook de bevoegdheid en de factuur voor herbestemming over te nemen van de lokale besturen. Die techniek is niet nieuw. Ze werd al toegepast voor de woonuitbreidingsgebieden waar de Vlaamse Regering in 2022 een wijzigings- en bouwverbod invoerde (de zogenaamde 'stolp'), voor de bescherming van de duinen in het Duinendecreet, en voor zo'n 1.600 hectare watergevoelige openruimtegebieden.

Diezelfde logica kan worden gevolgd voor waardevolle en bedreigde bossen en andere kwetsbare gebieden. Daarmee lossen we nog niet de hele problematiek van zonevreemde bossen op; elke afbakening van waardevolle bossen zal immers ook andere bossen die als iets minder waardevol worden ingeschat in de kou laten staan. Het grootste aandeel zonevreemd bos ligt bovendien buiten de harde bestemmingen in landbouwgebied. In elk geval zetten we zo een stap in de goede richting.

Flankerend beleid

De uitvoerbaarheid van de mooie bouwshiftambities staat of valt echter met het flankerend beleid. Vlaanderen kent een systeem van planschade dat eigenaars, wiens grond wordt omgezet van een harde naar een zachte bestemming, vergoedt voor het verlies van grondwaarde en bouwrechten. Dat idee is op zich niet nieuw of vreemd, maar een dergelijke vergoeding moet wel proportioneel zijn. Heel wat andere Europese landen hebben ook planschaderegelingen, maar nergens is die zo genereus als in Vlaanderen. Dat was al langer het geval, maar een hervorming die in mei 2023 werd ingevoerd - en die vertrekt vanuit de marktwaarde in plaats van de aankoopwaarde van percelen - zal de vergoeding en daarmee ook de kostprijs van de bouwshift nog drastisch en vooral onnodig de hoogte in jagen. Naar schatting wordt zo'n 2% van de Vlamingen 'geraakt' door de bouwshift. Door de planschadehervorming dreigt de Vlaamse overheid niet alleen haar eigen ruimtelijke doelstellingen totaal te ondermijnen en oplossingen voor onze ruimtelijke wanorde nog meer te bemoeilijken dan vandaag al het geval is. Het evenwicht tussen het vrijwaren van private en maatschappelijke, collectieve belangen is in deze nieuwe regeling ook compleet zoek, doordat miljarden aan publiek geld betaald zullen moeten worden aan een zeer kleine, en over het algemeen reeds zeer gegoede, groep eigenaars.

85 Hogent onderzoekscentrum DRUM (2022). Zie [HOGENT Rapport 2 Kwalitatieve analyse en Strategische neutralisatie Bouwshift.pdf](#). Met de bodemwaarde wordt de intrinsieke waarde van gronden bedoeld, meer bepaald hun bijdrage aan waterregulering, natuur, ecosystemen en landschap.

Zelfs al neemt Vlaanderen haar verantwoordelijkheid voor de neutralisatie van een aantal prioritaire gebieden, nog steeds moeten lokale besturen duizenden hectare bos en open ruimte herbesteden tegen 2040. Daarmee zal ook het merendeel van de planschade bij hen terecht komen. Binnen de nieuwe regeling zouden deze bovendien drastisch - tot een factor 10 - toenemen, terwijl gemeentebesturen de kosten van herbesteding vroeger al nauwelijks konden dragen, en dit er al te vaak voor zorgde dat er geen gezond ruimtelijk beleid gevoerd werd. Dat wordt nog eens versterkt door de manier waarop gemeenten vandaag gefinancierd worden, waarbij verdere inname en verharding door veel gemeenten en provinciebesturen vlot vergund worden omwille van de financiële winsten, ook wanneer het gaat om manifest slecht gelegen ontwikkelingen. Daarbij wordt er ook aan *cherrypicking* gedaan onder de principes van de bouwshift. 'Kernversterking' en 'inbreiding' zijn intussen populaire termen, maar worden meer dan eens misbruikt om het schaarse stadsgroen in de kernen verder te slachtofferen, zonder daarbij de vele andere belangrijke principes van de bouwshift (vrijwaren van groen en van niet-verharde zones, ontharding van slecht gelegen zones, ruimtelijke kwaliteit) voldoende na te leven.

Het doel en de middelen

Toch blijft de bouwshift zelf, of toch de doelstellingen die ze voorschrijft, extreem relevant voor onze open ruimte. Een degelijke regeling creëert - letterlijk - ruimte, ook voor een beter bosbeleid. Alle strakke deadlines ten spijt, lijkt de weg die nu gekozen wordt vooral die van de minste weerstand. Vlaanderen schuift de hete aardappel door naar lokale besturen en toekomstige regeringen. En steekt hen bovendien nog eens stokken in de wielen met een planschaderegeling die aan elk planningsinitiatief voor het creëren of vrijwaren van open ruimte een gigantisch - en vooral onnodig - prijskaartje hangt.

Misschien is het kalf nog niet geheel verdrongen. De meest recente raming van wat de bouwshift zou kosten, rekening houdend met wat we vandaag weten over de nieuwe planschaderegeling, komt op een totale kostprijs tussen 31,5 en 2,5 miljard euro⁸⁶. Of: tussen onbetaalbaar en volkomen haalbaar. Die enorme vork heeft te maken met hoe de berekening precies gemaakt zal worden, en welke 'afwaarderingscriteria' worden opgenomen. Maar daarvoor blijft het nog even wachten op de publicatie van de uitvoeringsbesluiten bij de nieuwe planschaderegeling. Zo zou het al dan niet vergoeden van gronden die verder dan 50 meter van een uitgeruste weg liggen (een van de discussiepunten op dit moment) een enorm verschil maken. Met een slimme en eerlijke berekeningsmethode kan Vlaanderen dus nog veel rechte trekken, en er misschien zelfs in slagen de scheefgelopen bouwshift weer op de rails te krijgen.

86 Hogent onderzoekscentrum DRUM (2022). Zie [HOGENT Rapport 3 Planschade Strategische neutralisatie Bouwshift.pdf](#)

TIEN PUNTEN VOOR EEN BETER BOSBEHOUD

Een betere bosbescherming is niet alleen broodnodig, ze is ook haalbaar. Hieronder volgt een stappenplan dat de noodzakelijke beleidsmaatregelen om de Vlaamse bossen beter te beschermen, in detail toelicht.

1. Stel een onmiddellijk moratorium in op de vernietiging van oud en ecologisch waardevol bos. Geef daarvoor de lang beloofde invulling aan artikel 90ter van het bosdecreet, dat de Vlaamse regering belast met de afbakening en bescherming van de meest waardevolle zonevreemde bossen volgens een aantal vastgelegde criteria. Hou daarbij in elk geval rekening met leeftijd en historie (zoals het voorkomen op de topografische kaarten van 1910-1940, de Vandermaelenkaart en de Ferrariskaart), maar ook met kartering op de biologische waarderingskaart, schaal en ligging ten opzichte van bestaand bos (aansluitend bij bestaande bossen of verbindingspotentieel). Bossen van ongeveer 100 jaar of ouder⁸⁷, moeten zeker deel uitmaken van deze verhoogde bescherming. Ontbossing van de aangeduide bossen moet verboden worden, en slechts bij hoge uitzondering worden toegestaan via een ministeriële ontheffing. De verantwoordelijkheid voor de bescherming moet op Vlaams niveau komen, alsook de bevoegdheid en de factuur voor herbestemming. Parallel mag de toekenning van ontheffingen op het ontbossingsverbod (voor zonevreemde én zone-eigen bossen) slechts bij grote uitzondering gebeuren wanneer het maatschappelijk belang te groot is en enkel gerealiseerd kan worden op die locatie. Dit in tegenstelling tot de situatie in de huidige legislatuur waar zulke ontheffingen nog gemiddeld 30 hectare of ca. 10% van de jaarlijks vergunde ontbossing uitmaken.

2. Bereid een algemene ontbossingsstop voor tegen 2030, die ook in het bosdecreet wordt verankerd. Dat impliceert dat de diverse vrijstellingen op het ontbossingsverbod in artikel 90bis worden geschrapt. Ontbossing kan van dan af slechts bij hoge uitzondering en uitsluitend na een ministeriële ontheffing worden toegestaan, bijvoorbeeld bij aantoonbaar maatschappelijk belang en na grondig alternatievenonderzoek. Zorg in de tussentijd voor een beleid dat een steile afname garandeert van alle ontbossing.

3. Zorg voor een voldoende snelle doorvertaling van de internationale ambities voor natuurbescherming en -herstel in solide en ambitieuze wetgeving op nationaal én gewestelijk niveau. Dat veronderstelt de uitwerking en uitvoering van een sterke nationale biodiversiteitsstrategie, inclusief een afbakening van 30% te beschermen en 10% strikt te beschermen gebieden op gewestelijk niveau, met heldere richtlijnen over wat die bescherming inhoudt. Landgebruiksverandering (waaronder ontbossing) die leidt tot degradatie van ecosystemen moet hier in elk geval worden uitgesloten, ook in het kader van de Europese klimaatregelgeving (LULUCF). Ook steun aan, en een sterke uitvoering van de Europese Natuurherstelwet zijn cruciaal in Vlaanderen, niet in het minst voor de bescherming van stedelijk bos en natuur. We hebben in onze dichtbevolkte regio relatief gezien weinig bos, maar des te meer middelen. Er is dan ook geen enkel excuus om het beleid dat we verwachten van landen met tropisch bos niet door te trekken naar de eigen regio, integendeel.

4. Realiseer een snelle en ambitieuze bouwshift die bedreigde bossen herbestemt, met een betaalbare planschaderegeling en voldoende middelen voor lokale overheden. Het terugdringen van ontbossing gaat namelijk hand in hand met een effectieve uitvoering van die beloofde bouwshift, waardoor het bijkomend ruimtebeslag in Vlaanderen tegen 2030 halveert. De nieuwe ontwikkelingen die na die datum nog toegestaan worden, mogen niet meer in bos terechtkomen. Om dit mogelijk te maken, moeten lokale overheden maximaal gestimuleerd worden om hun ruimtelijk bedreigde bos- en groengebieden te herbestemmen tegen 2030. Een slimme en haalbare planschaderegeling is daarvoor cruciaal, en dient in haar berekeningsmethode niet alleen de wenselijkheid voor ontwikkeling, maar ook de ecologische en landschappelijke waarde van gronden in rekening te brengen. Zo kunnen probleemloos afwaarderingcriteria worden opgenomen die de herbestemming van beboste gronden, in het bijzonder oude en ecologisch waardevolle bossen, goedkoper maken. Dit weerspiegelt de lagere vergunningskansen die waardevolle bossen vandaag al hebben. Voor de berekening kan dezelfde objectieve multicriteria-analyse worden toegepast als voor de afbakening van de meest kwetsbare waardevolle bossen voorzien in art. 90ter van het Bosdecreet.

5. Garandeer een performant boscompensatiemechanisme, maar zie dat voor wat het is: een laatste redmiddel en in geen geval een excuus om verdere ontbossing toe te staan. Schrap de huidige vrijstellingen in de boscompensatieregeling, zodat voortaan elke ontbossing moet gecompenseerd worden. Dat geldt ook voor de ontbossingen in functie van vastgestelde Europese Natuurdoelen, die een belangrijke negatieve impact hebben op het bewaren van de bosbalans – nochtans de bestaansreden van het compensatiemechanisme. De som van ontbossing en compensatie houdt helaas geen rekening met achterliggende motieven en aanleidingen, ook al zijn die van maatschappelijk belang. Houd een heldere rapportering bij, en zorg dat de bosbehoudsbijdrage afgestemd blijft op de reële kostprijs van nieuwe bosaanleg. Verdere achterstand opbouwen in de boscompensatie is ontoelaatbaar. Door te zorgen voor een betere bosbescherming in het algemeen, wordt compensatie echter een middel dat steeds minder moet worden ingezet, waardoor men niet alleen gelijke tred kan houden met de ontbossingen, maar er tegelijkertijd ook meer ruimte beschikbaar komt voor netto bosuitbreiding.

87 M.a.w. bossen die al voorkomen op de topokaarten van 1910-1940.

6. Ondersteun lokale besturen in het vergroenen van hun stadskernen en beloon hun inzet voor bosuitbreiding en -behoud, via gemeentefinanciering en instrumenten ter bescherming van lokaal groen. Lokale besturen zijn optimaal geplaatst voor het verzekeren van toegang tot groen voor iedereen, maar de gemeentefinanciering beloont bijkomende ontwikkeling en straft het vrijwaren van open ruimte momenteel af. Dat terwijl wetenschappers en de Europese Commissie in haar initiële voorstel voor de Europese Natuurherstelwet pleiten voor een minimum boomkroonbedekking van 10% in elke gemeente – idealiter zelfs 30% – en geen netto verlies van stedelijk bos en groen tegen 2030. Die doelstelling vraagt de nodige instrumenten voor een strikte bescherming van bossen en hoogstammige bomen op lokaal niveau⁸⁸, en een mentaliteitsshift in stadsontwikkeling en architectuur die aanwezige vegetatie als basis neemt in elk (ver) bouwproject én actief bijdraagt aan kansen voor nieuwe bomen en groen in de bebouwde omgeving. Ook moet de gemeentefinanciering worden aangepast om gemeenten te belonen voor het aanbod aan bos en natuur dat ze op hun grondgebied beheren, realiseren en beschermen, en kan ook via subsidies of projectfinanciering financiële ondersteuning voorzien worden voor de aankoop van bedreigde bossen.

7. Garandeer een kwalitatieve, transparante en objectief onderbouwde advisering vanuit het Agentschap voor Natuur en Bos bij alle aanvraagdossiers voor ontbossingsvergunningen en ontheffingen. Lokale besturen steunen in hun vergunningsverlening en in het bijzonder bij het weigeren van vergunningen sterk op deze adviezen en expertise van het ANB. Maak voldoende tijd en middelen vrij zodat er geen generieke adviezen meer worden afgeleverd of adviezen die zich louter beperken tot de controle of de voorziene compensatiebebossing conform de regelgeving verloopt. Elk dossier dient individueel beoordeeld te worden, los van de geldende bestemmingen. Dat is een overheid aan haar burgers – en aan haar lagere overheden – verplicht.

8. Geen bescherming zonder monitoring: breng in kaart welke bossen we hebben, opdat we ze degelijk kunnen beschermen, en zorg voor een kwaliteitsvolle monitoring van de trends. Vandaag hebben we geen voldoende betrouwbare, gebiedsdekkende kartering van het bos in Vlaanderen. De ruimtelijke en planologische ligging van onze bossen blijft onbekend, wat een gericht bosbeleid bemoeilijkt. Het is daarnaast een pijnlijke vaststelling dat we al decennialang niet kunnen zeggen hoe onze bosoppervlakte evolueert, omdat de waargenomen tendensen niet boven de foutenmarge van de meetmethode uitkomen. Er moet daarom dringend werk gemaakt worden van een performante en statistisch meer solide monitoring zowel voor het kwantificeren van onze bosoppervlakte, bosverliezen en bosuitbreiding (bv. via een verfijning van de Bosinventaris), als voor het vaststellen van ruimtelijke trends (inclusief een overlap met bestemmingen, bv. via verfijning van de hooggroenkaart, biologische waarderingkaart, landgebruikskaart of ruimteboekhouding). Met de technieken die vandaag beschikbaar zijn, moet dat ook in onze versnipperde regio mogelijk zijn.

9. Evalueer, actualiseer en verduidelijk de richtlijnen voor de inhoud en opmaak van MER's, in lijn met de huidige biodiversiteit- en klimaatcrisis. Zorg dat daarin voldoende aandacht en gewicht gegeven wordt aan de impact op klimaat, koolstofopslag, stikstof en biodiversiteit. Verhoog de lat voor het alternatievenonderzoek dat vandaag veel te vrijblijvend kan worden ingevuld, en doorbreek de problematische situatie waarbij MER-diensten in rechtstreekse opdracht werken van vergunningaanvragers en al te vaak rapporteren 'à la tête du client' .

10. Treed streng op tegen illegale ontbossing. Tijdens deze legislatuur werd jaarlijks gemiddeld zo'n 50 hectare illegale ontbossing vastgesteld (of bijna 20% bovenop de vergunde ontbossing). Dat is mogelijk maar een fractie van wat er in werkelijkheid verdwijnt. Investeer daarom in een betere monitoring en handhaving van onvergunde ontbossing, en pak overtreders strenger aan. Zorg bovendien voor een sluitend en duidelijk systeem dat een vergunningsaanvraag en regularisatie uit elkaar haalt.

88 Vandaag zijn de beleidsinstrumenten die een ambitieus en duurzaam bomen- en groenbeleid in de verstedelijkte omgeving moeten mogelijk maken, nog onvoldoende. Dit werd recent aangetoond door BOS+ i.s.m. Advocaten Leuven in een studie naar het beleid en de vergunningsverlening bij het kappen van bomen buiten het bos. Zie [Kappen en aanplanten van bomen en vegetatiewijzigingen_een_screening.pdf \(vlaanderen.be\)](#)

BIBLIOGRAFIE

Literatuur

Agentschap voor Natuur en Bos (z.d.). *Bosinventaris*. Geraadpleegd op 10 mei 2023, van <https://www.natuurenbos.be/beleid-wetgeving/natuurbeheer/bosinventaris>

De Somviele, B. (2019). *Bosactua | De Bokkensprongen van onze officiële Vlaamse bosoppervlakte*. Bosrevue 78b, 1-3. Geraadpleegd op 10 mei 2023, van https://bosplus.be/wp-content/uploads/2022/02/Bosrevue78b_Bosactua_De_bokkensprongen_van_onze_officiële_Vlaamse_bosoppervlakte.pdf

Devlaeminck, R., Meskens, B. (2012). *Inspelen op de problematiek van de zonevreemde bossen: oplossingsspoor van de planologische aanpak. Deelrapport fase 1*. Geraadpleegd op 10 mei 2023, van <https://docplayer.nl/11187699-Inspelen-op-de-problematiek-van-de-zonevreemde-bossen-oplossingsspoor-van-de-planologische-aanpak.html>

De Cleene, D. (2022, 3 oktober). *In 2021 verdween illegaal 150 hectare Vlaamse natuur*. De Morgen. <https://www.demorgen.be/nieuws/in-2021-verdween-illegaal-150-hectare-vlaamse-natuur-b3827aea/>

Dumortier, M., De Bruyn, L., Hens, M., Peymen, J., Schneiders, A., Van Daele, T., Van Reeth, W., Weyembergh, G., & Kuijken, E. (2005). *Natuurrapport 2005: toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid*. (Mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud; Nr. 24). Instituut voor Natuurbehoud. Geraadpleegd op 10 mei 2023, van <https://pureportal.inbo.be/nl/publications/natuurrapport-2005-toestand-van-de-natuur-in-vlaanderen-cijfers-v>

Hogent Onderzoekscentrum DRUM (2022). Rapport 2. Kwalitatieve analyse en strategische neutralisatie bouwshift. PWO project Ruimtelijke en financiële simulatie betonstop 2020-204. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via https://www.hogent.be/sites/hogent/assets/File/HOGENT_Rapport_2_Kwalitatieve_analyse_en_Strategische_neutralisatie_Bouwshift.pdf

Hogent Onderzoekscentrum DRUM (2022). Rapport 3. Planschade strategische neutralisatie. PWO project Ruimtelijke en financiële simulatie betonstop 2020-204. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via https://www.hogent.be/sites/hogent/assets/File/HOGENT_Rapport_3_Planschade_Strategische_neutralisatie_Bouwshift.pdf

Hogent Onderzoekscentrum DRUM (2022). Rapport 4. Historische evolutie bestemmingen, ruimtebeslag. PWO project Ruimtelijke en financiële simulatie betonstop 2020-204. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via https://www.hogent.be/sites/hogent/assets/File/HOGENT_Rapport_4_Historische_evolutie_Bestemmingen_Ruimtebeslag_compressed.pdf

Meert, F. (2022). *Compensatienatuur in Vlaanderen, verruimtelijking van een financieel natuurbeleid* [Masterproef ingediend tot het behalen van de academische graad van Master in de stedenbouw en de ruimtelijke planning, KU Leuven]

Peeters, B., De Vroey, L., Verstraeten, J. en Van Genechten, S. (2023). *Themarapport kappen en aanplanten van bomen en vegetatiewijzigingen*. Nr. D/2022/3241/302. Geraadpleegd

op 11 mei 2023, via https://archieff-algemeen.omgeving.vlaanderen.be/xmlui/bitstream/handle/acd/875385/Kappen%20en%20aanplanten%20van%20bomen%20en%20vegetatiewijzigingen_een%20screening.pdf

Pisman, A., Vanacker, S., Bieseman, H., Vanongeval, L., Van Steerteghem, M., Poelmans, L., & Van Dyck, K. (Eds.). (2021). *Ruimterapport Vlaanderen 2021 : een ruimtelijke analyse van Vlaanderen*. Brussel: Departement Omgeving. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via <https://omgeving.vlaanderen.be/het-ruimterapport>

Quataert, P., De Keersmaeker, L., & Van Daele, T. (2019). *Advies over de inzet van de Vlaamse meetnetten om de trend van het bosareaal op te volgen. Een statistische evaluatie*. (Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; Nr. INBO.A.3744). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. Geraadpleegd op 10 mei 2023, van <https://pureportal.inbo.be/nl/publications/advies-over-de-inzet-van-de-vlaamse-meetnetten-om-de-trend-van-he>

Rijksoverheid Nederland (2021). *Landelijke bossenstrategie en beleidsagenda 2030*. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via <https://uitwerking.ambitiesendoelen.nl/landelijke-bossenstrategie-en-beleidsagenda-2030> | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

Schauvliege, M. (2022). *Ontbossing in Vlaanderen - een analyse op gemeentelijk niveau*. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via w202210_Update_bosrapport.pdf (nationbuilder.com).

Schneiders, A., Alaerts, K., Michels, H., Stevens, M., Van Gossum, P., Van Reeth, W., Vught, I. (2020). *Natuurrapport 2020: feiten en cijfers voor een nieuw biodiversiteitsbeleid*. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek: Brussel. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via <https://dx.doi.org/10.21436/inbom.18882202>

Sioen G., Verschelde P., Roskams P. (2023). *Bosvitaliteitsinventaris 2022. Resultaten uit het bosvitaliteitsmeetnet (Level 1)*. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2023 (4). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: doi.org/10.21436/inbor.90109478. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via https://pureportal.inbo.be/ws/portalfiles/portal/92036143/Sioen_Verschelde_Roskams_2023_Bosvitaliteitsinventaris2022.pdf

Stevens, M., Demolder, H., Jacobs, S., Michels, H., Schneiders, A., Simoens, I., Spanhove, T., Van Gossum, P., Van Reeth, W., & Peymen, J. (2014). *Natuurrapport 2014: toestand en trend van ecosystemen en ecosysteemdiensten in Vlaanderen*. (Natuurrapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; Nr. INBO.M.2014.1988666). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. Geraadpleegd op 10 mei 2023, via <https://pureportal.inbo.be/nl/publications/natuurrapport-2014-toestand-en-trend-van-ecosystemen-en-ecosysteem>

Schriftelijke vraag nr. 2 (2019) van Mieke Schauvliege aan minister Koen Van den Heuvel: Inventarisatie bosoppervlakte - Methodiek. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via <https://www.vlaamsparlament.be/nl/parlementaire-documenten/schriftelijke-vragen/1320234>

Schriftelijke vraag nr. 234 (2020-2021) van Robert Bothuyne aan minister Zuhal Demir: Uitzonderingen op

ontbossingsverbod - Omgevingsvergunningen. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/schriftelijke-vragen/1444326>

Van Reeth W., Stevens, M. Alaerts, K., Van Gossum, P. Michels, H., Schneiders A. & Vught, I. Bosuitbreiding in Vlaanderen. Waarom goede ideeën niet altijd aanslaan. *Natuurfocus* 21 (4): 165-174. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via [Bosuitbreiding in Vlaanderen: Waarom goede ideeën niet altijd aanslaan](#) — Instituut Natuur-en Bosonderzoek (inbo.be)

Vlaamse Overheid (1997). *Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen*. (Nr. D/2011/3241/163). Geraadpleegd op 10 mei 2023, van https://omgeving.vlaanderen.be/sites/default/files/2022-01/RSV2011%20%282%29_0.pdf

Xu, C., Kohler, T. A., Lenton, T. M., Svenning, J., & Scheffer, M. (2020). *Future of the human climate niche*. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 117(21), 11350–11355. Geraadpleegd op 11 mei 23, via <https://doi.org/10.1073/pnas.1910114117>

Ysebaert, T. (2019, 3 december). *Klein bos doet harder zijn best*. De Standaard. https://www.standaard.be/cnt/dmf20191202_04747678

Wetgeving

Besluit van de Vlaamse Regering van 16 februari 2001 tot vaststelling van nadere regels inzake compensatie van ontbossing en ontheffing van het verbod op ontbossing

<https://bosplus.be/nieuws/nieuwe-regeling-boscompensatie-meer-verantwoordelijkheid-voor-lokale-besturen-maar-ook-nieuwe-kansen-voor-bosuitbreiding-en-behoud/>

Koninklijk Besluit d.d. 28/12/1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en de gewestplannen.

Verordening (EU) 2018/841 van het Europees parlement en de raad van 30 mei 2018 inzake de opname van broeikasgasemissies en -verwijderingen door landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw in het klimaat- en energiekader 2030, en tot wijziging van Verordening (EU) nr. 525/2013 en Besluit nr. 529/2013/EU. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via [EUR-Lex - 32018R0841 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

Annex II bij Regulation (EU) 2018/841. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via [20221110RES52801.pdf \(europa.eu\)](#)

Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening "VCRO" d.d. 15 mei 2009

Wetgevingsresolutie van het Europees Parlement van 14 maart 2023 over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Verordening (EU) 2018/841 wat betreft het toepassingsgebied, vereenvoudiging van de nalegingsvoorschriften, vaststelling

van de streefcijfers voor de lidstaten voor 2030 en de verbintenis tot de collectieve verwezenlijking van klimaatneutraliteit in de sector landgebruik, bosbouw en landbouw tegen 2035, en van Verordening (EU) 2018/1999 wat betreft verbetering van monitoring, rapportage, het volgen van de voortgang en beoordeling. Geraadpleegd op 11 mei 2023, via [Aangenomen teksten - Landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw \(LULUCF\) - Dinsdag 14 maart 2023 \(europa.eu\)](#)

Bosuitbreidingsdecreet. (Aangenomen door de Vlaamse regering op 29 Juli 2022).

Gebruikte datalagen

Digitale kaartlagen, vrij te downloaden via [Geopunt.be](#)

[Bosreferentielaag 2000 | Vlaanderen.be](#)

[Digitale Boswijzer Vlaanderen 2021 | Vlaanderen.be](#)

[Digitale Boswijzer Vlaanderen 2018 | Vlaanderen.be](#)

[Digitale Boswijzer Vlaanderen 2015 | Vlaanderen.be](#)

[Digitale Boswijzer Vlaanderen 2012 | Vlaanderen.be](#)

[Digitale Boswijzer Vlaanderen 2009 | Vlaanderen.be](#)

[Biologische Waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart - Toestand 2020 | Vlaanderen.be](#)

[Bosleeftijd, Opname 1771-2001, actualisatie 2021 | Vlaanderen.be](#)

[Bebossing op de topografische kaarten 1/20.000, Opname 1910 - 1940, actualisatie 2021 | Vlaanderen.be](#)

[Bebossing op de kaarten van Vandermaelen, Opname 1846 - 1854, actualisatie 2021 | Vlaanderen.be](#)

[Bebossing op de Ferrariskaarten, Opname 1771-1778, actualisatie 2021 | Vlaanderen.be](#)

[Afbakening van de stedelijke gebieden in uitvoering van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen - toestand 2019 | Vlaanderen.be](#)

Andere

[Ruimteboekhouding RSV | Departement Omgeving \(vlaanderen.be\) Geïntegreerd geodatabestand ten behoeve van de berekening van ruimteboekhouding RSV - Departement Omgeving. De gegevens zijn eigendom van de Vlaamse overheid - Departement Omgeving en zijn beschermd door de wet op auteursrecht.](#)

Ontwerpkaart Meest Kwetsbare Waardevolle bossen

Colofon

Auteurs

Laure De Vroey
Bert De Somviele
Eva Forceville
Floris Meert

Deze studie en haar resultaten mogen vrij verspreid worden, mits vermelding van de bron: De Vroey, L., De Somviele, B., Forceville, E. & Meert, F. (2023). Ontbossing in Vlaanderen. Onze bossen op wandel. BOS+ en Greenpeace België.

Omslag foto Yves Adams / Vilda
Vormgeving [inxtremis.be](https://www.inxtremis.be)

Publicatiedatum: 28 juni 2023

Contact
info@bosplus.be

GREENPEACE

Contact
info.be@greenpeace.org